

BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténelmi és Környezetvédelmi lap

1999. június

X. évfolyam 6. (104.) szám

Ára: 50 Ft

A várnegyzei színházaja Baján /Éber Sándor rajza/

Régi bajai épületek népszerű bemutatása

**Elhangzott a megyei
Múzeumi Napok '99
tanácskozásán.**

Baja kedvező földrajzi fekvése, az észak-déli folyású Dunától és mellékágától keletre, a kiemelkedő lösz-főldsáv vizek közelségéig húzódó, néhol meredek szélé mindig alkalmas volt arra, hogy emberek lakta hely legyen. Az ösvény, amely visszavezet a település sajátos épületeinek, szabadon hagyott útjainak, térségeinek régmúltjába,

homályos, megbízható régészeti feltárások hiánya miatt, mivel a kutatható teresszakaszok beépültek, így pontos kép nem adható a régebbi korok településformáiról. A török hadjáratokról sokat szenvedett helységben az építmények súlyosan károsodtak, vagy megsemmisültek, a magyar lakosságnak csak kis hányada maradt itt. A törökök igen hamar szerbeket hoztak helyükbe. Ennek a hadászati is fontos, hajózást és átkelést is lehetővé tevő kereskedő telepnek 1664. évi térbeli ábrázolása részint Evlia Caelebi török világtutató lel-

rásából¹ ismeretes, melyből idézек egy részt: "Baja vára. - Régi vár a szegedi szandzsák² területén, a Duna folyó partján. Százötven ákcse³ fizetési jársi hely, várparancsnoka, 80 katonája, számvvevője, adófelügyelője, vámfelügyelője és építészeti agja⁴ van. Vára a Duna partján erős vár, nagy kikötővel (...)

A vár alakja. Kettős palánkfal kerítésű, négyszögű, szépen rendezett erődítmény. A belső várban két mihrábja⁵ van, melyek közül a Szinán passa dzsamijsa⁶ a régi időben templom volt, ennek egy vékony mi-

páret tornya⁷ van. Van egy Ogrunkapuja⁸, s egy nyugatirányú Nagy kapuja. A kétségbevonhatatlan prófétnak törvénye szerint való törvényszék e kapun belül van. A belső város 30 deszkalazon és 15 bolton kívül más építészeti munka nincs.

A kapun kívül levő nagy külváros is tömésfel kerítésű palánka, melyben 300 alacsonyabb-magasabb deszkatetűjű csinos erős ház van. Van egy mecsetje⁹, egy kolostora, egy medreszeje¹⁰, egy elemi iskolája, egy fogadója, egy fürdője, 150 boltja. Kikötőhely lévén lakói gazdagok és nagyon barátságosak. E város uccái mind deszkaburkolásnak, mivel földje lapályos és mocsaras. Ennek is két kapuja van, egyik a Rávkapu, mely nyugatra nyílik, a másik délkeleti irányban a Zombor városba vezető uton van. A révfőnél van a temető. Ugyanott a révfőnél van a vámfelügyelő háza is. E kikötő tájékán miniret magasságu domb van, honnét lefelé nézni sem mer az ember.¹¹

A török uralom alóli felszabadulás után a földtől település fokozatosan beépült, majd a Rákóczi-szabadságharc pusztította el szinte mindazt, ami volt. Szerencsétlen körülmények - árvizek, járványos esztendők, tűzvészek - is riktították lakóit, tovább folytatódott a nemzetiségiek betelepítése. Csak a 18. század eortéjjes fejlődése változtatta meg Baja külső, felusias képét. A múlt század közepe felé már egy bizonyos rendben - örökölve a régi szabálytalan település-szerkezetet - alakult a városkép. Vályi András Magyar országnak leírása című, Budán 1796-ban kiadott munkájának első kötetében írt szócikk szövege így hangzik:

"Baja. Mező Város Bács Vármegyében, birtokos Úra Hercegz Grassalkovits Uraság, lakosai magyarok, németek, ráczok és zsidók; a' kiknek Zsinagógájok is vagyon itten, leg nevezetesebb épület benne, a' Hertzezy Kastély négy szegelet formára méltóságosan építve, mely lakó helyül szolgál a' földes Uraság tisztjeinek; ezen kívül nevezetes épület a' Város háza, és Latinovits Uraságnak szahab udvara, nem különben a' Vármegyé háza, a' Kaszárnya, és a' Ső ház, Szent egyházai közt szebb a' Város temploma; a' szent Ferencz szerzetébéli Atyákénál, a' kiknek klastromjok is nevezetes, és tágas épület. Lakosai e' Városnak különbözőféle kézi mestereségekből is ugyan, de leg inkább bűzával, és egyéb Hazánkbeli termékkel való kereskedésből élnek, vásárjai nevezetesek. Szép felebaráti érzékenységeket, bizonyították meg a' Bajai lakosok 1784. esztendőben, felségelvén egy bizonyos nagy nevezetű Komáromi kereskedőnek itten tör-

tént terhelt hajójának elsillyedése miatt vallott nagy kárát. Vásárja mind a' három nevezetes, és nem kevés hasznót hajt, danán való malmai fél órányira vagnak, fogatkozásai ellenben hogy szántó földjeinek egy része hol homokos, hol pedig kemény, kaszállójok bő időben elde, de szérazságban, az igaz lovak számára is kértelenek a' lakosok venni, első Osztyálbéli."

Kornábinszky János Mátyás magyar születési lexikográfus 1786-ban Kis-Pestnek nevezi Baját.¹¹

Terjedelmesebben mutatja be Mindenségi Antal 1831-ben.¹² Ebből idézek röviden:

"... nem kértelenen a' város felvése, 's vagnak olyan pontjai, melyekről szép kilátások vagnak, ilyenek a' Sokovicza partjai általban, 's a' Kálvária előtt való gabonás hambárok közül Bikity felé. A' Városnak most nincs kerítése, ámbár a' régi időkben kerített hely, a' Török járom alatt pedig megkerített őrhely volt. A' város úgy szólván rendes helynek lehet mondani, mert ősztái, egy párt kivéve egyenesek, a' házak jól elrendelt egyenes sorokban épültek, csak az a' kár, hogy esős időkkel oly nagy sarak vagnak, hogy alig lehet benne máskálni, több olyan ősztái vagnak, melyeken a' megálló eső víz pocsojákat formál, melyek a' kis rácz murekknak¹³ majd hasojék érnek; egy ősztája sinosen kövekkel kirakva. Piacza csak egy van, ámbár elég térs pusza helyek vagnak a' Városban, melyeket másutt piacznak mondanák: ez a' puszt mint egy közép tájon esik a' városban, annak napnyogó oldalán a' Sokovicza parton, szép, rendes négy szegelet, fő oldalát az uradalmi Kastély, 's ennek kertje oldalában épített Kalmárbotok napkeletről; délről volt a' Városháza, annak majorja 's az első városi Jégző lakása formállyak; a' harmadik, északról való oldala, egy sor apró házakból áll, melyek közül mindenikben kucpca bolt van, a' negyedik, napnyogó oldala szabad, 's a' Sokoviczának mint egy tíz ól magasságu partya által formálódik." Ezután - részletesebb leírást adva - felsorolja egyes nevezetes épületeit.

Az 1840. évi május elsejei nagy tűzvészben leégett 1282 lakóház, 812 melléképület pusztult el, megsemmisültek középpületek. A megrendítő esemény után lehetőség kínálkozott arra, hogy építési előírásokkal tudatosan megváltoztassák a település város-szerkezetét, de a régi utcák nyomvonalán - sokszor az építési vonalat sem betartva - az ipar és kereskedelem fejlődésén, meglehetősen gyorsasággal egymásután kialakult a magán- és középületek e-

gyültése, az egyik legszebb alföldi kíváros. A ruja keresztelvezetett észak-déli és kelet-nyugati tengelyű fő útvonali között - a tengelykereszt által négy részre osztva, melyhez a városszerkezet is viszonyul - a századfordulón 23.852 lakos élt, 3.830 épületből csak 30 volt egyemeletes és egy kétemeletes.

Mai nagysága is alapvetően a régi város-szerkezet szerint gyarapodott, szabályosan telepített új lakóegyedekkel bővülve. A székséges történelmi visszapillantás után arról kell szólnom, milyen indítékok készítették egyes pótolhatatlan újkor építészeti emlékeink - ókoriak és középkoriak ninesenek -, általán valódi vagy vélt értékeinek bemutatására, amikor az az építészettudomány, az építészelmélet dolgoja. A művészeti-esztétikai értékek és az építészettörténelem. Alapvető művészettelméleti ismeretek birtokában többféle jókaratú szándék készítettett erre:

- A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja 1951-ben elvégzett szaktanmenet/ek/ bevonásával Baja városképi és műemléki vizsgálatát. A szaktanmenet/ek/ által erőll készített kézirnat tartalmazza az épületek leírását és az azokra tett javaslatokat is. Ez a dokumentum csak szűk kör számára hozzáférhető, de alapvető forrás, amelyben 126 épületet, szobrot, parkot minősítettek műemléknek, műemlék jellegűnek, városképi vagy tájképi jelentőségűnek, melyekből a kifejezetten műemléké nyilvánított épületek száma 25. Ismeretlein szerint szakértő személyek azóta nem végeztek újabb felmérést, pedig néhány stílus - mint pl. a szecesszió - elbírálása változott, és ilyen kifejezőmódú épületek sajnáltatosan hiányoznak a jegyzékből.

Próbb változások is történtek azóta, mint pl. a Szentháromság tér 5. szám alatti eklektikus stílusú, egyemeletes bérháza, ahol a homlokzatot lezáró koronapárkány középső öt ablaka felett már nem vasból készült rácos díszítmény, hanem bábos korlát¹⁴ van, és az egykori méntelep főépületének udvari homlokzatán, valamint régi tornácok kovácsműhelyén is módosításokat végeztek. Genthon István művészettörténész egyik forrásértékű kötete¹⁵ tartalmazza Baja épület-topográfiaát. Az általa kiemelt 98 építészeti és szobrászati emlék magas színvonalú, rövidke leírásai között is található egy kis hiba. Nyilván a kiváló szerző akarata ellenére, véletlenül íródott le, hogy az egykori szerb káptemplom külső oldalfalába ágyazva található Pesti Boldizsár sírköve, holott az a másik, a szent Miklós nevére szentelt pravoszláv templom déli oldalán van.

A szakemberek meg kívánják, hogy minden

jelenlét, városképet alakító épület vizsgálata - abban az esetben is, ha nem minősíthető műemléknek - naprakész legyen. Szakemberek ezt újra elvégezhetnék, legalább kiegészíthetnék, és a szükséges módosításokat is megtehetnék.

- A különféle monográfiák, mint pl. az 1909-ben megjelent Borovszky-féle¹⁶, az 1931-ben Kemény Simon¹⁷, majd 1934-ben Rapcsányi Jakab¹⁸ által készített és az 1989-ben Kőhegyi Mihály által szerkesztett¹⁹ is hosszabban-rövidebben foglalkozik régimúlt és ma is meglévő bajai épületekkel. Közülük a legnépszerűbb egyéni hangvételű tanulmány Rapcsányi könyvében jelent meg. Nagy András egykori városi főmérnök Kőrénra a városban című, élményt keltő esszéje olyan sikert ért el, hogy 1992-ben és 1994-ben - Bálint Attila rajzával kiegészítve - számozott példányokban kiadást is megjelent. Az említett forrásértéki kiadványok nem kaphatók, a nyilvánosság számára nem egykönnyen hozzáférhetők, ma már könyvtáraképek.

- A bajai születésű Major Máté Kossuth-díjas építész, építészettörténeti író, az építészettörténet egykori tanácskezelője egyetemi tanára, akadémikus Bajáról írt könyvében²⁰ meglevénél szülővárosának utcáit, tereit, házeit. Leírásával esztétikai és város-történeti élményt is nyújt. Hozzá hasonlóan, rövidebben emlékeztek a város építészeti örökségéről, arculatáról utóda, az ugyancsak bajai születésű Hajnóczki J. Gyula építész, régész.²¹ Ezek nem személytelen íráskor és példamutatók.

- Az 1930-as évektől máig megjelent különböző, reklámszerű városismertetést is tartalmazó propaganda kiadványok, a már említett forrásértéki dokumentumok felújításával - néha tetten érhetően rövidek újraismétlésekkel -, sajátságosan megformálva, de egymástól eltérő módon közltek esztétikai és egyszer-mászor történeti dolgokat a szerzők által építészeti, történeti, képzőművészeti, iparművészeti vagy néprajzi szempontból jelentősnek tartott építményekről. Legtöbbjük az olvasókat gondolatban sétáltatva mutatják be a látnivalókat - bővebb kiadásokban fotó illusztrációkkal ellátva - a monográfiákban található séma szerint olyan című megjelölésekkel, mint pl. Baja, Baja 300 éve város, Bajai kalauz, Baja és környéke, Bajai ismertető stb.

- A tárgyukra vonatkozóan - az eddig felsoroltakon kívül - néhány adattári kézirat, a megismerést segítő régi sajtótermék, az épületek állapotát bemutató fotó, canonica vizitációk²² leírásai, anyakönyvi és földhivatali adatok, régi városértéki és képeslapok, Baja háztulajdonosainak jegyzéke az 1803-as évek körüli időkből²³, helyi

cím- és lakásjegyzék a század elejéről²⁴ és más források összessége segédforrások szolgáltak.

- Lokálpatrióta érzésekből fakadónak is, mivel a múlt megbecsült érték és vidámságra sincs oka annak, aki egy szebb város ábrándjával élve körülnéz, mert akárcsak a múltban, ma is egyes építetők és kényes emberi vonatkozások hálójába került építészeti rontják a városképet.

- A kifejtések arányait megszábrák a források, mert a fennmaradt dokumentumokhoz való hozzájutást akadályozza, hogy nemcsak levéltárától fosztották meg igazságatlanul Bajáról, hanem az elmúlt év nyarán további kulturális korlátozást is téve, régi földhivatali anyagát is a megyeszékhelyre vitték. Egyik-másik épületről meg alig van közlése alkalmas adat.

- A sorozatot alkotó újságcikkek közlését jó ötletnek tartotta a Délvidék című független, regionális közéleti hetilap, mely a megye déli vidékén jelenik meg 50.600 példányban. A lap jóvoltából lehetőség nyílt arra, hogy a régi épületek alapvető történelmi és esztétikai jellemzőit népszerű módon próbálják megírni, azokról nem katasztrófa készítő, a szakkielégülést és az idegen szavakat is folyamatosan magyarázza. A szándék részben meggyezett a műemlékvédelemlről hozott 1997. évi LV. Törvénnyel, mely a műemlékek megismerésének biztosítása érdekében kimondja: "5. §/1) Biztosítani kell, hogy az állampolgárok a műemlékeket, azok értékeit és nemzeti jelentőségét, valamint a műemlékvédelemmel kapcsolatos alapvető ismereteket és a követendő magatartást a köznyelven és ismeretterjesztés, a sajtó és a tömegközvetítés útján is megismerhessék."

Így került sor Baja régi épületeit összefoglaló és alcímekkel ellátott 25, azonos jellegű, kritikát sem nélkülöző, hosszabb-rövidebb tanulmányok egymás utáni megírására. Mind ez ideig - 1998. december 11-től 1999. március 18-ig bezárólag más-más lapszámokban 35 alkalommal jelent meg írás 47 jelentősebb épületről. A sorozat befejezéséhez közeledik, mintegy 70-75 épületről lesz formailag és tartalmilag hasonló leírás, ami fotókkal mellékelve kitenne akár egy kötetre való.

Mondani valóm lezárásaként - előzve arra, hogy most a régi megyelése épületében vagyunk - par excellence éppen erről az építményről megfrottak mutatom be. Az 1823-ban I. Ferenc király lovaskatonái részére emelt kaszárnya (a mai Csermák tér és Kőhársaság tér sarkán) hatalmas, egyemeletes építmény volt. Átvészelt az 1840. évi tűzvészt is. Szerepét betöltve lassan

pusztulniak indult. Baja szerb megszállása után városunk csonka Bécs-Bodrog vármegye székhelye lett. Megyeházát kellett építeni. Jöndulati, segítőkész gyűjtés is kezdődött létesítési érdekében, de a tervezés és kivitelezés nagy költségét az állam biztosította.

A régi kaszárnya helyén létrehozandó megyeház tervezésével Münnich Aladár (1890-7) budapesti építész bízta meg. A tervezés elgondolása alapján a kaszárnya régi falait megtartva - csak részben lebontva, a bontási anyagot nagybögrézt felhasználva -, teljes átépítésével és második emelet ráhúzásával lett olyanra, amilyennek ma is látjuk.

A hatalmas épületből kivitelezők a bajai Antalffy Ferenc építési vállalkozó és az ugyancsak helyi Spitznagel építési, vállalkozói dinasztia egyik tagja, Spitznagel János építésmérnök és építőmesterek voltak. Megvalósítása hozzávetőleg - a tervezett 240 millió helyett, a pénzromlás miatt is - 1 milliárd 200 millió koronájába került az államrak.

A régi rozoga kaszárnyába a szerb megszállás idején hatóságai kényszerrel beköltöztetett személyek és az ott elhelyezett zálogház és mértékhieltesít hivatal számára helyet kellett biztosítani, hogy megkezdődhessen az építkezés, melyet - éppen 100 évre a kaszárnya építése után - 1923-ra be is fejeztek.

Földszíntjének bal szárnyán volt a megyei arszékek, az adóhivatal, jobb szárnyán a bajai járási főszolgabíróóság, az államépítészeti és tisztifőnövis hivatal, fölémenetén a számvényszék irodái. Első emeletén lévő közigyűlési termélt jobbra lakott a főispán, balra voltak az alispáni irodák és az alispán lakása. Második emeletén az ügyészség, törvényték és a pénzügyigazgatóság irodái.

Később az épületben helyezték el a rendőrkapitányóságot, a miután 1950-től Kecskeméti lett a megyeszékhely, benne székeltek a Járási Tanács, majd a Megyei Tanács Járási Hivatala. Egyéb intézményeket, hivatalokat stb. is befogadott, mint például a földhivatal, a Vöröskereszt Szervezete, a művelődési ház egy részlegét stb. Jelenleg - a rendőrség - mellett a Bánsai Júlia Szakközépiskola foglalja el az épület nagybögrék részét.

A klasszicizált-barokk küntöbe öltöztetett nagy épület tömeghatásával, látványos architektúrájával küllemével vonzó látványt nyújt. Arcával északi irányba, a Kőhársaság tért felé néz. Főhomlokzatának legjellemzőbb vonása a sűrű ablakoknál teli, erőteljesen kiugró homlokzati épületrésze (főrizalija), mely feloldja a hosszú kiterje-

décsi homlokzaton lévő ablakok sokaságának egyhangúságát, kiemeli az építmény főtégléjét. Középtengelyében (középxaxisban) alul, pillérkép által tagolt, öt boltoives, nyílt árkádsor alakzat van, átvezet rajta az utcai járda. A főrizalit háromszögletű oromzata (tímpanonja) gazdag díszítéssel, háttérként bemélyített, félköríves záródástú falírkájában Szódi Szilárd szobrász és éremművész (1878-1939) alkotása, Bács-Bodrog vármegye címere: Szent Pál szobra található. (A címert még I. Lipót adományozta 1699-ben a megyének, s mivel a címerleírást tartalmazó adománylevél elveszett, III. Károly 1812-ben újabb oklevelet adott ki erről.) A főrizalitot lezáró tímpanon felett, a tetőn, 6 oszlop által alkotott, korlátos, kupolás kilitőnyomocskák van. A homlokzat felületét – a rizalitot és az épület két szélén – falpillérek tagolják, tetejükön görög ion formájú oszlopfejekkel. Az épület ablakkereteit övező díszítőelemek mellett egyes részei a barokk építészeti által kedvelt füzér formák díszítik.

Legutóbbi felújítása 1991-ben fejeződött be. Sajnos szép, míves bádorgdíszítésű tetejéblakait megszüntették régi formájukban való helyreállításuk helyett.

Bánáti Tibor

Jegyzetek

1. Evlia Caelebi török világutazó magyarországi utazása 1660-1668. I. kötet. Fordította Karacsony Imre. (Bp. 1904.)
2. Az egykori oszmán birodalom legnagyobb közigazgatási egységének, a vilajetnek (tartomány) része.
3. Régi török váltópénz.
4. Rang: gazda, parasztsók.
5. Mekka irányába elhelyezett inafülke.
6. Mohamedán főteremplan.
7. A mezret oldalához épített kilitőnyáll, magas, karcsú torony.
8. Gyalogjárók számára szolgáló kisebb titkos kapu.
9. Kiseb mohamedán inaház, templom.
10. Mohamedán inaház.
11. Geographisch-historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn. (Pozsony, 1785.)
12. Mándsentyi Anál: Egy fordulás az Alföldön. (Tudományos Gyűjtemény, 1831. szeptember).
13. Ki nem termelt lovakat hívták így a rákok.
14. Kőből sorból álló mellvéd.
15. Gemthon István: Magyarország művészeti emlékei 2. kötet. (Képzőművészeti Alap Kiadó-vallata, Bp. 1961.)
16. Dorovszky Sándor: Bács-Bodrog vármegye. Magyarország városai és vármegyéi I-II. kötet. (Bp. 1909.)
17. Kemény Simon: Cronka Bácska tökre. (Homok, 1931.)

18. Répessényi Jakab: Magyar városok monográfiai XIV. Bács-és Bács-Bodrog vármegye községei. (Bp. 1934.)
19. Bács története a kezdetektől 1944-ig. Szerk.: Kőhegyi Mihály (Bp. 1989.)
20. Major Máté: Egy gyermekkor és egy kárváros emléke. (Bp. 1973.)
21. Hajnóczy J. Gyula: A város építészeti fejlődése: A város kiegészült arculata. (Ártér, Bács, 1997/I.)
22. Feladóó egyházi szerv ellenőrző vizsgálata.
23. Die Hausbesitzer der Stadt um 1803 von Paul Flach mit einem Stadtplan (München, 1977.)
24. Bajai város cím- és lakásjegyzéke. (Bács, 1914.)
- 25.
26. A művelődési központ.
27. Az Aranybányás és a postapalota.
28. Az egykori Vojtaics-kúria és a Kőhegyi-féle szanatórium.
29. Az egykori Latinovits-kúria.
30. A Róna szanatórium.
31. A Kiegl-ház, a tanítóképző és az egykori megyeház.
32. A régi városi bérház és az alapítványi ház.
33. A városbánya déli oldala.
34. A bajai városbánya.
35. Az egykori Mészáros-féle ház.
36. Az egykori szorb kiállítástemplom és alapítványi ház.

37. A Szent Miklós templom.
38. Szent sztréplona.
39. Tóth Kálmán téri házak.
40. A zsinagóga.
41. A gimnázium.
42. A ciszterci rendház.
43. A belvárosi plébánia.
44. Szent Péter és Szent Pál plébániatemplom.
45. Szent János kápolna.
46. Szent István plébániatemplom.
47. A zsidóiskola.
48. A Szent Szilva plébániatemplom.
49. A Szent József plébániatemplom.
50. Az egykori Reich Farkas ház cég áruháza.
51. A múltbéli Szekely Leó-féle vas-nagykereskedés épülete.
52. A Kálvária dombi temetőkápolna.
53. A református templom.
54. A Városi Polgári Főiskola.
55. Az evangélikus templom.
56. A Rókus kápolna.
57. A volt sóraktár.
58. Az egykori Spitzer-féle eszessgyár és a honvéd huszártábornok.
59. A Szentlászlós téri szálloda.
60. EGYMÁSHOZ csatlakozó két főúri bérház.

A golyák népe

Etiópia délkeleti szélén, a szudáni és a kenyai határ, illetve az Omo folyó által közrezárt háromszögben élnek a Bame, más néven Ngiangatom törzsek, "akik elefántot esznek". Hivatalos körökben egyszerűen a "déliel" elnevezéssel illetik az itteni törzsek csoportját. Közéjük tartoznak többek között a Hamerek, a Tsamaik, a Turmik és a Mursik. Izoláltan élnek, a kommunikációs vonalaktól távol, szoros közelségben a természettel. Hét al-törzst tartozik Ngiangatom népeikhez, melyek totemállatnak, szent növénynek vagy szent helyek neveit viselik. Ezen hét törzs közül kettő a Ngiolte és a Ngisakole, előbbi egy Afrikában honos, nálunk nem ismert golyafaj, utóbbi (az Európában költő és Afrikában telelő) fekete golyák népe. A törzs tagjait a galérről ismerhetjük fel: széles fehér gyöngyort hordanak a Ngiolte törzs tagjai, barnát a Ngisakole népezbe tartozók: ez a szín a fiatal fekete golyák nyakának szímet szimbolizálja. Ha a két törzs tagjai vegyes házasságot kötnek, akkor az asszonyoknak mindkét törzs jelképét, a fehér és a barna gyöngyort is viselniük kell.

A Ngisakole törzs egy hatalmas mocsaras területet mondhat magáénak, melynek igen gazdag a madárvilága: kőcagagok, gémekek, fecsékék, kormoránok, golyák népsítik be a vidéket. Az emberek lábönállól, vesszőből font kunyhókban laknak. Az idő múlá-

sát számukra a különböző élőlényekről, az őket körülvevő természetről elnevezett generációk egymásutánja mutatja. Napjainkban a Bivaly idejét élük, és az elmúlt időkör mint a Hegyek, az Elefántok vagy a Strucc koráról beszélnek. Egy istent imádnak, törzsiük totemét: a fekete golyát. Amikor az öreg Ngisakole törzsfőnök a fekete golyát magasztalva énekel, a törzs nőtagjai különböző táncot lejtnek, melyben fejüket jobbra-balra forgatva imitálják a nyitott szárral halászó fekete golyát. Azt tartják, hogy az isten (a fekete golya) nem szereti a napfényt, ezért amikor évről évre visszatér, magával hozza a felhőket.

(Science & Nature No. 12; Spécial: Cigogne noire, Belgique, 1998., Gérard Jadoval)

Etiópiában akkor kezdődik az esős évszak, amikor nálunk az ősz. Az európai fekete golyák 4-5 hét alatt érik el ottani telelőhelyüket.

A Ngisakolek szent énekei és varázstáncjai az idő meghallgatására találtak: az átlagosnál több ebben az évben Gemeneben a lakó fekete golyafészkek száma, így várhatóan: több kis "istenfőka" vághat neki őszre a hosszú útnak, hogy elvigye népüknek a termékenységet jelentő esőt.

Tamás Enikő, Kalocsai Béla

Halleluja

Világazerte az egyik legelterjedtebb szó, azt jelenti, hogy dicsérfétek az Örökkévalót. Költői kifejezés a Bibliában és a későbbi zsidó és keresztény vallási gyakorlatban. Felhívás a vallási áhitatra. Így kezdődik és így fejeződik be számos bibliai zsoltár, s erre épül a Zsoltárok Könyvének befejező szakasza is.

A zenében is gyakran találkozunk ezzel az áhitatos, biztató felhívással. Nekem most a Golden Gate együttes fájdalmasan szép Halleluja spirituáléja jut eszembe, a csak véletlen, hogy a különleges ritmussal Jerikó daluk is eszlatkodik ehhez az emlékhöz, biztosan csak azért, mert hogy Jerikót is láttuk, és mivel a nagyon régi város falai egyszer már összeomlottak az emberi hangtól, miért ne asszociálhatnám ezt a történetet a Golden Gate muzsika hallatán. Tudom, hogy ez a muzsika nem versenyezhet például a Bach h-moll miséjével vagy Beethoven Missa solennissével. De lát a bibliai képek a gyermekkorból erednek, és a néger spirituális hangulata is előbb keresett meg, mint a klasszikus muzsikálás áhitott halgatása.

Számomra egyébként is ez a Halleluja egy kicsit más jelentéstartalmú, és elsősorban annak a nagy élménynek szól, amit Szentföldi látogatásunk jelentett. Dicsőítést, helyesebben köszöntést jelez, turisztikai, történelmi és filozófiai értelemben egyaránt. Miközben már legalább egy éve Izraelbe készültünk, áttekinítettük az ország történelmét, Ábrahámól Jicchák Rábin és Jasser Arafát kézfogságáig - 1993. szeptember 14-ig.

Be kell vallanunk, hogy kereső történelmi szemléletünket nem elsősorban vallásosság, de sokkal inkább egy önmagunknak szóló üzenet felfedezése jelentette, függetlenül a magánemberi hitől vagy éppen hitetlenségétől.

Életünk során ugyanis minduntalan értelmezni szeretnénk volna és önmagunknak felszárni olyan dolgokat, amelyeket az emberek jelentős része még ma is misztifikál. A Szentföldnél közelebbi és alkalmasabb hely nincs a kétségek átéléséhez és értelmezéséhez.

Különlésképp három dolog izgatott bennünket. Először is az, hogy az Ó és Új Testamentum szent helyeit - elsősorban a gyermekkori megismerés katekizmusi formáit - miképpen ismerjük majd fel az eredeti környezetben.

Másrészt az izgatott, hogy a nagy világvilágok miképpen élnek együtt, felfedezhető-e a kizártság vagy valamilyen kizáró-

gosság. Egyszerűen fogalmazva: kié Jézus Krisztus?

Ís végül, de nem utolsó sorban arra voltunk kíváncsiak, hogyan néz ki és hogyan működik az a nagyon fiatal izraeli állam, mit csinálnak és hogyan élnek az "igazak ivadéka"? (Ezt a terminológiát André Schwarz-Bart Igazak ivadéka című könyvéből vettem.)

Először rövidebb válaszokat szeretnék adni.

Az európai kereszténység formailag is el kellett, hogy szakadjon a szentföldi helyszínek jellegzetességeitől. Következőképp az a szimbólumrendszer, amibe mi itthon beletudunk, egészen más, mint Galilea vagy Judea képei és hangulatai. A különböző hitvilágok egyttélése és kapcsolódásai pedig elfedik a számunkra klasszikus alapképeket. De az a jó, hogy ebben a sajátos bizonytalanságban lehet csak értelmezni az elmúlt 2000 évhez kötött misztikus elképzeléseket és megérteni azt, hogy semmit sem szabad szó szerint értelmezni.

Ne keressük hát a betlehemi jászolt, a keresztre feszítés pontos helyét, vagy az elhagyott szent írt. Mindent eltakart és átalakított az idő és a történelem. A szüntelen háborúskodás, földrengések, pusztáló építkezések és a zsemleki pusztítások ezerszer átfarmálták a tájat. A Via Dolorosa stációt csak avatott szakember kíséretében sikerül felismernünk egy szűk és zsúfolt bazár színes forgatagában.

De a sokszor mozogni is alig tudó emberáradatban kíváncsisággal és reményekkel együtt sodródunk a szillettéstől a feltámadásig, és minden érthető nyugalanság vagy

intézményes nyugtalanítás ellenére ezeken a helyeken tökéletes béke van. A kereső és aláztos ember békéje.

A harmadik gondolatra reagálva annyit mondandó el, hogy ez a kis ország már tíz nap alatt is áttekinthető és bebarangolható. A szent helyek természetesen nagyon elérhetők a látogató figyelmét arról, hogy mi történt az államalakulás első ötven évében. Mindezek az események ilyen rövid idő alatt csak a külsősegek felismerését jelenthetik. Ezzel együtt azonban az új, modern építkezések látványa, a kifogástalan títálózat, a vízözön megdöbbenő. Az öntözött növényi kultúrák a látszólag kihalt kösvatagokban is paradicsomi oázisokat írtnek. Ennek ékes bizonyítékaként a Holt-tenger és Éilat között beláthatatlan fólia kertszetek és pálmaligetekt nyújtózkodnak mesterséges törendszerek körül. Mindezeket odafelé a buszból, Éilat és Tel-Aviv között pedig a repülőből pásztázhattuk végig.

Eddig nagyon elfogult voltam Algírral kapcsolatban. Hittem és hirdetem, hogy az általam ismert világ legszebb fővárosa. Nem méltatlannal, de Haifa látán másodikk helyre szorult.

Egy turistacsoportnak megvan a maga békéje és biztonsága. Érthető, hogy a programkörülymetet olajozottan működik. De Izrael ettől függetlenül is nagyon működik. Eszrevehetően. Fegyelmeltzen, nagy bizalommal és erős demokráciával veszi körül nemcsak a turistákat, de lakóit is. Nem szeretnék most a lakóhelyzetéről, a fizetésekéről, szociálpolitikai kérdésekről vagy éppen a katonaságról beszélni. Egy nagyon egyszerű példát hoznék csak fel.

Krisztus és Péter apostol szobra a Genezaréi tó partján a Talhanánál (a szerző felvétele)

Egy alkalommal végigjártunk az elilai szállodasoron. A szó mindenféle értelmében luxusszállókról van szó. Legtöbbjükben a valódí égbolt alatt egy másik csillagos eget is kialakítottak. Méretekben, belsőépítészetben, bútorokban, aranyban és gyémántban. Belső kertekben, bővőpatakokban, tavakban és mindenféle színű vízesésekben.

A szuhón kristálylécetbe mindenki be-szállhat. Mindenki be-szállhat, és minden-fitt megállhat, és mindenfitt ki is szállhat. Lakója és szinte tulajdonosa lehet szinte mindennek. És akkor se történik semmi baj, ha a nagy melege gatyára vetőfűk, és beleveti magát a fűrómedencék valamelyikébe. Legfeljebb kérnek tőle 25 sékelt. De aztán ottmaradhat egész napra. Közben azt sem tudni, hogy ki a kőbor lovag, ki a milliomas, ki a szájfűt, és ki a rangos vendég. Vagy a Sírától szinte transzcendens imahangulatában hogyan oldódik az elfogódottság és a bizonytalanság részvétellel és befogadással. Nemcsak irányunkból, hanem irányunkba is. Kafkasomban csak tíz percet megpróbáltuk áttekinteni a bábeli zűrzavart. Lehetetlen a hőmplyögő csoportok arcait, nyelveit valamiféle rendbe rakni. Nagyon egyformák voltak. Ezer arccal, de egyetlen lelkiállással és békénnel - úgy nevezd - hogy a bibliai demokrácia azorításában csodálkoztunk.

Hogyan vetül tehát a bibliai környezet, miképpen fedezhető fel Jézus életének és tevékenységének egyetlen éve, az időszámításunk utáni 33-dik? Egyetlen év kétezer ellenében. Minden igyekezetünk majdnem hiábavalónak látszik, amikor klasszikus ismereteink meglepésünket, felismerésüket várjuk. Talán a Genezetről tó, a Hegyi beszéd hatalmas völgye, vagy éppen a már emlegetett Kafkasomban a "leg-hítelesebb" helyszín. Ezeket a tájakon alig változott a természeti kép. Se Bizánc, se Róma, se az arab progressziók nem építettek történelmi rétegeket a tájra, és nem is vettek el belőle szinte semmit. Ez a környezet bibliai öslelményt is jelenthet ugyanúgy, mint ahogy egy modern rock opera helyszínül is szolgálhatna.

Nézárterben az Angyali Ödvözlést temploma előtt állva inkább firenzei hangulatok vesznek körül bennünket, mintsem Mária ősi lakhelyének közelsége, ahol Gábrriel arkangyal tudatta vele, hogy fiút fog szülni.

Betlehemben a Születés templománál gyülekezünk. A barlang fölé építették, amelyben a keresztény hagyomány szerint Jézus született. A görögkeleti egyház, az örmények, valamint a katolikusok és protestán-

sok egymás mellett tartják szertartásaikat. A Születés barlangjában az oltár két oldalán lépcsők vezetnek le. Jézus születésének helyét ezüst csillag jelzi.

És Jeruzsálem. Fent a hegytetőn. A béke városa. Három világvallás (a zsidóság, a kereszténység és az iszlám) szent helye. Örültes anakronizmus, hogy Kelet-Jeruzsálem - minden szent helyek központja - teljesen mohamedán (palesztin terület). A város közepén található a régi Sion-hegy. Ez lett később a Szentély hegye. (Itt szülőzta fel majdnem a fiát, Izsakot Ábrahám.) Aztán az Olajfák hegye, a Kidron patak völgye, a Getszmani kert és a Golgota. (Milyen érdekes érzékszálódás a híres kert látványra, már csak méreteit illetően is. Valahogy úgy képzeltem el, hogy eredetibb hegyes-dombos vidéken természeti környezetben sokkal nagyobb, mint ahogy van most láttuk.) A Nemzetek temploma méreteiben kis városi kertű zsugorítja ezt a bibliai helyet, ahol egyébként csodálatos rend van, kertészek dolgoznak, és többszáz éves olajfák kéregkarjai ölelkeznek.

Jeruzsálemben éltük át a már említett és önmagunknak feltett kérdés válaszait, megvesszen, hogy kié Jézus Krisztus. A békeesség, a megengedés apoteozisát rögzítettük, azt tudnillik, hogy mindenki. A városfal magas és vastag. Csodálatos kapukkal. Mindenfitt tornyok és katedrálisok. A Vin Dolorosa és a Szent Sír bazilika. Aztán a Zaidó negyed relikviái és a Mória-heggyen összezsúfolódó egyistenhívő vallások szent helyei. Az Al-Aksza mecset, a Szikla mecset, az Olajfák hegye és a Nerezetek temploma. A Kidron völgyi sírok és Dávid sírja.

Két évezred áttekinthetetlen üledéke és mérhetetlen építészeti megújulása maktoként ül a bibliai történeteken és hangulatokon. De olyan impondió a hagyományok ereje, hogy még a kétkedőket is megerősíti. Nincs féltkezés és helykeresés. Magától értetődő arányok alakultak ki. A Szikla mecset monumentális. Bár a bejáratnál látszik agresszív muszlimok rendezkedése, belül azonban csodákat éltük át. Puha perzsaanyagok ezer négyzetméterén, márványoszlopok ereje és az aranyozatok mennyezet ragyogása összenyom. Itt is van valami isteni. Ugyanúgy, mint Dávid sírjánál, ahol a fémhálóyból hosszú szarkofág és torakoronák bontakoznak ki. Az Elszenderülés bazilika oldalközpónaknak sokféle mozaikképe és az üvegablakok sejtelenes fényei az atempлом életnagyságú Mária-szobrával egészen különleges hangulatot árasztanak.

Az Övörös legnagyobb negyede a Mória (Templom - hegy) körül kiépült arab ne-

gyed. A Szent Sír körül alakult ki a keresztény, ettől délre az örmény negyed. Az Övörös középső sávjának része a zaidó negyed.

A számtalan híres kapu át járható városfal több részén végey lehet sétálni, gyönyörködve a jeruzsálemi panorámában.

Talán a Szent Sír bazilikában járva érezhető leginkább a különböző vallási közösségek együttéléseinek hangulata. Hat vallás, a római katolikus, a görögkeleti, az örmény, a kopt, a szír és az etióp "osztokok" az emlékhelyen. A bazilika főhajójának közepén álló márvány urna - a keresztény hagyomány szerint - a világ közpe. A jeruzsálemi hangulatok közepette ebben a feltételezésben nem nehéz hinni.

Utazásunk eseményeiből még három helyszínrre emlékezzünk: a Holt-tengerre, Masszadára és Eilatra.

Való igaz, hogy abban a hatalmas Judeai tájban tényleg nem lehet elmerülni. Hat járáni nem is lehet rajta, de nem kell észni tudás a felszínen maradáshoz. Mi több, nagyon nehéz talpra állni a kényelmes fekvő lebegésből. Csak teljesen füres a víz, és sűrűnyök sincsenek. Csak szőlődák vannak és siklotok, esőelőköz és gyógyíszszappal feketére kent emberek vannak. És mindez a világítengerek szintje alatt 400 méterrel, talán 150 km-re a Jordán. Purca. Meg az is furcsa, hogy a Jordán vize még se kottyan a sok sónak.

Masszada pedig kb. 70 méterrel emelkedne ki a Földközi-tengerből, ha ott lenne. De nem ott van, hanem a Holt-tenger partján, a síkságból kiemelkedő hegytetőn. Heródes ide építette valamikor nyári palotáját. Megközelítése - a drótkötőpályát nem számítva - ma is külsőfesz és nehéz. A híres X. római légvégtizezer katonája is nehezen tudta bevenni a várat, amelynek hős védői - mintegy 900-an - együttes öngyilkosságot követtek el, amikor már világgossá vált, hogy a vár eleste elkerülhetetlen.

A romok közül csodálatos a panoráma. Különösen a Déli kilátóból. Előtűnik és slattunk a Holt-tenger és annak jordániai partja is jól látszik. Az erdőhöz vezető Klygő-ösvényen tekintettünkkel végtekereshetünk. Ha megfordulunk, ott magasodnak a környező hegyek, magukba rejteve - nem messze Masszadától - a Kumrán barlangokat, ahonnan a Holt-tengeri tekercesek elkerültek.

Amikor sétálni kezdtünk a romvárosban, hamar felütt egy szép madár. A mi fekete-terítőkhoz hasonlítót, csak szárnyaiban egy-egy sárga csíkot viselt. Ahogy a kis csoport az első árnyékok adó régi teremben leült, az első rigót kettő, három, aztán még

nagyon sok követte. Végtelen bizalommal, de éber figyelemmel repkedtek körülöttnünk, élénk, főként szálltak és telepedtek le néhány centiméterre. Az első kenyérmorzsa vagy narancshéj után elárasztottak bennünket. Kézből ettek, vállra, fejre szálltak, aztán amikor továbbindultunk, reménykedve követtek csapatunkat. Az állandó turisztáradat biztonságos hátterében itt ezen a kies, nagyon meleg és száraz tájon költenek és élnek biztonságban. Trisztánunk hívják ezt a kedves madarat. Masszada különleges hangulata után egy hosszú autóbusz út következett. Ez az út a Holt-tengert és a Vörös-tengert köti össze. Eljut a végpontja. Ez a város Izrael legdélibb települése, divatos és rendkívüli ütemben fejlődő üdülőközpont. Mindenki beruház, és a békében bízva valószínűleg sokat kockáztat is. A városnak 11 km hosszú tengerparti területe van, amelynek végpontja már az egyiptomi határ. A viszonylag keskeny öböl másik partja már Jordánia.

Az a három nap, amit itt töltöttünk, a pihenés és a gyönyörködés volt. A gyönyörűen kék Vörös-tenger különlegesen tiszta. Állítólag 70 méternyire is le lehet látni a víz alatt. A világ talán legszebb korallzátonyait rejtegeti rengeteg hal, kagyló és csigaféléssel, mint egy óriási akvárium. Pázz tengerparti strandján gondatlanul székerezünk, nézünk a város kellős közepére leszálló repülőgépeket. Rododendronok és hibiszkuszok varázslatos, színes virágai, datolyapálmák hús szubógása, a halnak mormoló tenger hullámszís idilli hangulatában tényleg azon gondolkozunk, hogy sietve le kellene rombolni minden történelmi korlátot, minden olyan eszmét és érzelmét, amely az embereket elválasztja egymástól. Az embereket összehasonló "igazságot" kellene kitalálni és megvalósítani úgy, hogy a népek (fajok és nemzetek) ne azon az áron váljanak testvérekké, hogy feladják jellegüket, hanem hogy elfogadják egymást a biblíában vagy az azon kívüli foglalt alapigazságok értelmében.

Vajtai István

Haiku-év

01.
jégszemű vizek
tekintetmelye pillan-
csőnd alatt élet
02.
az öreg Telet
Mohács busói fizik -
lélekgyűsző
03.
a felhők fodros
kérgét Naprögy dőfi át
hőjégmaszk olvad
04.
Nap cseperkél - sűt
eső - kétarcú hónap:
Janus-április
05.
szerelemillat
virágok szíromtükre
látat: bennem - Te
06.
utazik a Nyár
vomon én is - (jó ha
eljutok) hozzánk

07.
part fürdők tóban
"Ich bin"-t lesik a nők
(elkurvul a nyár)
08.
tarlóra vágva
a hónap: új kenyerm
esőkolom - ámen
09.
a kihalt parton
vezetett emlékek lépte
süpped Időbe
10.
szíspanoptikum...
recsen (s mintha letöme
szíveműl) egy ág
11.
már novemberül
s van néhány halottam is -
de Ők még élnek
12.
fagyott hópólya:
utcára kitétt (égy)
csecsemőholttest

B. Horváth István

Jegyzet

A haiku háromsoros, ézenhét szótagos japán versforma. Az élmény keltezte konkrét érzelmeit: a költő nem mondja ki, csupán sejteli.

Világnapok és ünnepek júniusban és júliusban

Június 5.

KÖRNYEZETVÉDELMI VILÁGNAP

Az élőlényeket körülvevő, az életfeltételeket megszabó természeti és emberi beavatkozással előidézett mesterséges tényezők egzésének feltételeinek kialakítására irányuló mozgalom fontos része a természet és tájvédelem. Stockholmban 1972. június 5-én "Ember és bioszféra" címmel megnyílt az ENSZ világkonferenciája, amely ezt a napot nemzetközi környezetvédelmi nappá nyilvánította.

Június 26.

A KÁBITÓSZER-FOGYASZTÁS ELLENI KÜZDELEM NEMZETKÖZI NAPJA

A kábulatot okozó szerekkel élő személyek száma szaporodik. Az Egyesült Nemzetek Szövetsége közgyűlésének 1987. évi határozata alapján 1988-ban rendezték meg először "A kábítószerek elleni küzdelem" nemzetközi napját.

Július 1.

ÉPÍTÉSZETI VILÁGNAP

Az Építésszek Nemzetközi Szövetsége (VIA) július első napját világnappá nyilvánította. Hazánkban 1988-ban ünnepelték először.

Július 11.

VASUTASNAP

Az év meghatározott napján a vasutasokat ünneplik. A magyar vasutasnapot először 1951 augusztusában tartották, majd július második vasárnapján.

Július 18.

CIGÁNY SZOLIDARITÁSI NAP

Budapecsten rendezték meg először 1989-ben a Cigányok Szolidaritási Napját.

Bánfalvi Tibor

Kiállítási megnyitóbeszéd

(Elhangzott Gajdos Éva és Vidovits Iván kiállításának megnyitásakor)

Kicsit nehéz helyzetben vagyok. Sok mindennel foglalkoztam ez ideig, de kiállítást még nem nyitottam meg. Őszintén szólva nem is szeretem, általában olyan, mint Nagy Sándor kardja: HOSSZÚ ÉS LAPOS.

Gajdos Éva és Vidovits Iván amatőr festők. Képeik mintha egy más bolygóról érkeznének. Egy különös, misztikus világ tárul elénk. A Jóisten vagy Buddha tudnák csak megmondani, hogy milyen stílust vagy irányzatot képviselnek. Miért szeretik úgy rock 'n' roll sláger, egy country dalt, egy szobrot vagy egy festményt? A szépség érzékelése olyan, mint egy barométer. Maga a mindenség megfigyelhető: a fák, a napfény, a zivatar vagy egy szanyókáló macska. Emellett van egy másik finomabb formája, amely nem tanulmányozható, talán létezés sem bizonyítható, és ez nem más, mint az emberek lelkivilága, olykor-olykor látomása, misztikum.

Az Isten mezején legelésző vesszőparipák című képsorozat is ilyen. Misztikus, nehezen megfogható, és mégis eligondolkodtató.

Amikor rajzolsz vagy festesz, nem teszel egyebet, mint megkísérelni, hogy egészen egyszerű eszközökkel - vonalakkal, színekkel - hozzá léte ez egy fát, egy emberi arcot vagy bármi más. Újra szeretnéd teremteni, amit láttál, amit érzelt, amit gondolsz. A papíron azután ott marad valami, és ez a Te nyomod.

Évről és évről nem szónokolok, helyettük beszéljenek a képek és beszél a megszólító muzsika. Talán néhányan megorolnák érte, hogy miért nem zene. A muzsika nekem többet jelent, többet mond. Ez a muzsika úgy érzem erősíteni fogja a képek mondanivalóját. Mit is tehetnék még hozzá? Talán csak annyit: a kiállítást megnyitom, és őszintén remélem, Önöknek is beszélni fog.

Feller Pál

Bemutatók

Gajdos Éva és Vidovits Iván közös kiállítása május 10. és 28. között volt látható az Eötvös József Főiskola Gyakorló Általános Iskolájában. Gajdos Évának ez volt a bemutatkozása, Iván másodszer állította ki képeit szülővárosában.

Így vannak magukról:

Gajdos Évának neveztek el, amikor az 1961. év Bak havában a világra jöttem.

Azóta nem történt velem semmi rendhagyó, ezért nem is teszek róla említést.

Vágyaim és személyiségem megvalósításában a művészetek játszották a legnagyobb szerepet, ezek közül a képzőművészet, ami a legközelebb került hozzám, és fejtette ki formáló hatását.

Minden ember akkor igazán boldog, ha tevékenységében megtalálja azt, ami számára örömet okoz. Ennek az örömmel a beteljesítése sok esetben csak egy életút hányadán kezdődik, velem kapcsolatban ennek most indult a kibontakozása. Azért festek, mert lényemnek folytonos megújulást, életerőt adományoz, és ez leginkább abból fakad, amit látok és érzékelek.

James Redfield amerikai író kultuszteremtő írásának egyik gondolata szerint a szépség és annak látvány energiát sugároz csodálójára felé, bár mindenkinek mást jelent a szépség relatív fogalmában, de kifejezésében a jellemzője ugyanaz. Ezért, ha szípet látunk, szellemünk és testünk energiáival töltődik, és felfrissült állapotban távozik. Számomra szépek a macskák, a virágok, a fák, mert Isten érintetlen és szép teremtményei közül valók, képek megalkotni őket legalább akkora gyönyörűség, mint látni. Mivel látványt teremtettem, ami nekem szép és nyugalmat árasztó, hiszek benne, hogy aki megtekinti, ugyanezt éli át valamennyire, és ha ez sikerült, akkor volt miért megmutatni.

Nevem *Vidovits Iván*. 1965-ben születtem Baján, ma is itt élek, amely város számomra a világ közepe.

Nem mindig foglalkoztam festéssel. Iskolai tanulmányaim itt, a Gyakorlóban, ebben a meglehetősen régi iskolában kezd-

tem Gabi néninél, Árpi bácsinál, majd később Büngyik Erzszi néninél, "Rajz" Kati néninél. Ezután voltam ipari tanuló, segédmunkás, szabad élecsapámmál, s eközben esti tagozaton készítettem az érettségire. 1987 és 1990 között a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskola hallgatója voltam. Tanulmányaim befejezése után két esztendőn keresztül publicisztikával foglalkoztam.

1992-ben megbékélve a világgal, önmagammal, letettem az újságírói tollat, s az akkortól mind erősebbé váló vallási érdeklődésemmek engedve, jelentkeztem a budapesti A Tan Kapuja Buddhista Főiskolára, ahol 1998-ban szereztem vallásbölcsészeti szakon buddhista vallási tanító diplomát. Közben és utána a bajai Családsegítő Központban dolgoztam.

Az 1992-es esztendő különösen fontos szerepet kapott életemben: vallási-lelki iránnyulássalom elindulása ez, s ekkor kezdem el foglalkozni a festéssel. Így kapcsolódik egybe a szemlélet és a tevékenység. Időközben a kereszténységben találtam meg azt a békét és nyugalmat, amely erőt ad élni, alkotni, muzsikálni.

A festéset számomra meditáció, amely nem kikapcsol, hanem éppen ellenkezőleg: bekapcsol egy olyan eleven áramlásba, amely a csend és a derűt ismételten emeli. Nyaranta a mártélyi Képzőművészeti Szabadiskolát látogatom, s rendszeresen részt veszek a táborhoz is kapcsolódó hőmezővársárhelyi Tornyai János Múzeum téli, nyári és őszi tártáin.

Miért is jó dolog festéssel foglalkozni? Többek között azért, mert festeni lehet akkor is, amikor hávós és esős idő van, ha meg vagyunk hívva, ha áradnak vagy apadnak a folyók, vagy éppen semmi mások nincs kedvünk. A többi maradjon titok.

Emléktáblát avattak április 27-én a Bajaszentistváni Iskola falán (fotó: Baráti György)

Fül-, orr-, gégeorvosok tudományos ülése Baján

A Magyar Fül-, orr-, gégeorvosok Egyesülete Fülészeti Mikroszkópos Sebészeti Szekciója 1999. május 7-8-án Baján rendezte ez évi Tudományos Ülést.

A fül-, orr-, gégeészek legkiválóbb képviselői nem első alkalommal jönnek el városunkba. 1983-ban az Audiológiai Vándorgyűlést rendezték meg. 1997 májusában a Bajai Kórház Fül-, orr-, gégeosztálya 70 éves fennállásának tiszteletére rendeztünk tudományos ülést, 1997 decemberében pedig szintén a Fülészeti Mikroszkópos Sebészeti Szekció ülésezett itt. A tudományos üléseken a szakma speciális kérdései kerülnek napirendre. Jó alkalom azonban a találkozók arra is, hogy a jelenlévő egyetemi tanárok továbbképző előadásokat tartsanak a bajai és környékbeli háziorvosoknak.

Így történt ez most is. Május 7-én tartottuk a háziorvosok továbbképzését. A legfontosabb gyermek fül-, orr-, gégeészeti problémákból tartott előadást prof. dr. Hirschberg Jenő, aki korábban a Heim Pál Gyermekkórház osztályvezető főorvosa volt, jelenleg a Madarász Utcai Gyermekkórház főorvosa. Prof. dr. Bauer Miklós (Pécsi Fül-, orr-, gégeklinika) előadásában korunk egyik gyakori megbetegedésének, az antibiotikummal maszkolt középfülgyulladásnak a veszélyeire hívta fel a figyelmet. A két előadást egy kerekasztal megbeszélés követte, melynek témáját a háziorvosok fül-, orr-, gégeészeti kompetenciái képezték. A kerekasztal tagjai, a két előadón kívül, prof. dr. Czigner Jenő (Szegedi Fül-, orr-, gégeklinika), dr. Morva László c. egyetemi docens (Tatabánya), dr. Rajkai Irén, dr. Fehér Pálma helyi gyermekorvosok és dr. Deutsch Ottó fül-, orr-, gégeész főorvosok voltak. A továbbképző nap új gyógyszerek ismeretével fejeződött be.

Május 8-án a Fülészeti Mikroszkópos Sebészeti Szekció ülése zajlott. A ta-

lálkózott Széll Péter Baja Város Polgármestere nyitotta meg, majd dr. Poór László, a kórház főigazgató főorvosa üdvözölte a vendégeket. Az ülést prof. dr. Bauer Miklós, a szekció elnöke és dr. Deutsch Ottó, a szekció titkára vezették le. A tudományos program fő témáját a tympanoplastica, a dobhártya és hallócsontláncolat pótlás technikai kérdései képezték. Csodálatos video dokumentációval demonstrált előadások hangoztak el. Az előadók prof. dr. Z. Szabó László (HIETE Fül-, orr-, gégeklinika), prof. dr. Pytel József (POTE Fül-, orr-, gégeklinika), dr. Mink Antal (Steyer Ausztria), dr. Gerlinger Imre és prof. dr. Pytel József (POTE Fül-, orr-, gégeklinika), dr. Márk György és dr. Borbény Olivér (Gyula), dr. Fűcsék Mihály (Győr) és prof. dr. Bauer Miklós (POTE Fül-, orr-, gégeklinika) számos új ötletet adtak a hallásjavító műtétek végzéséhez.

A konferencia színvonalát emelte, hogy több külföldi résztvevő is eljött. Ausztriából, Csehországból, Szlovákiából és Görögországból voltak vendégek. A rendezvénynek a Polgármesteri

Hivatal adott helyet, ez ünnepélyes kereteket biztosított, és lehetővé tette gyógyszer- és műszerforgalmazó cégek bemutatkozó kiállításait is. A tudományos ülés után sokan megtekintették a kórház felújított fül-, orr-, gégeosztályát. Az épületben nem csupán a kórház belső festés és mázolás volt, hanem kicserélték az elavult gépészeti berendezéseket, a műtöt klimatizálták. A műtő felszerelése alkalmas a modern altatásos módszerek kivitelezésére, és rendelkezésre áll postoperatív megfigyelő szoba is.

Az osztály kollektívája 1997-ben megnyerte a Shoji Shiba japán professzor által alapított Shiba Minőségdíjat. Ezzel, mint az ország egyetlen kórházi osztálya, tagja lett a Nemzeti Minőség Klubnak.

További terveink között szerepel, hogy 2000 májusában megszervezzük a fül-, orr-, gégeészeti szakdolgozók első országos tudományos konferenciáját.

Dr. Deutsch Ottó

Fül-, orr- és gégeszakorvos tudományos ülésének megnyitója (fotó: Barati György)

Hollósy Katalin tárlata

Hollósy Katalin kiállításának megnyitása (fotó: Baráti György)

Az utóbbi időben érdekes módon több női tárlat nyílt meg, mint az elmúlt három évben összesen... Hollósy Katalin is arra vállalkozott, mint mások, megtett egy döntő lépést: vállalja a nagy kísérletet, megmutatja magát. Ezzel azonban arra is kísérletet tesz, hogy megtudja az érdeklődő közönség az Önök véleményét, gondolatait, szinte észrevételeiket a látott munkákról. Ne rejtsek tehát véka alá, később osszák meg Vele is gondolataikat.

Engedjék meg, hogy bemutassam öt Önöknek:

Hollósy Katalin Nemesnadódváron született. Gimnáziumi éveit Baján töltötte, itt került érzelmileg közel a rajzhoz, a művészet-történelemhez. 1979-ben Baján szerzett népművelés-rajz szakos tanítói, majd 1987-ben Szegeden rajz szakos tanári diplomát. 1991-ben elvégezte a Magyar Iparművészeti Főiskola Művelődéseméleti és Tanárképző Intézete textil tagozatát is. Kecskeméten telepedett le, 1986-tól a megyeszékhelyen tanít. Jelenleg a Nemzetközi Zománcművészeti alkotóműhely munkatársa, tagja a Tüzzománcművészek Magyar Társaságának, a Kecskeméti Képzőművészek Körének és titkára a Bács-Kiskun megyei Műhely Művészeti Egyesületnek.

A kiállítások, tárlatok alkalmával képek előtt állva, szobrot nézgetve, szemügyre véve minden nézetből, egy ember teremő szándékának eredményét láthatjuk, amely létrejöttének körülményeiről oly közvetve tanuskodik csak, hogy a történelmi viszonyok, a művészet aktuális állapota, időszerről sorskérdései, az alkotó élete és személyisége, kapcsolata az elődökkel vagy kortársakkal aligha hámozhatók ki belőle.

Általában kétféleképpen közelítünk tehát az alkotásokhoz. Megvizsgáljuk mint egyedit, önállót, hasonlíthatatlan és szuverén létezőt, kiolvasni akarván belőle, mit tartalmaz - azaz: a jelentést - hogyan tartalmazza - tehát a formát, a kompozíciót. Másrészt meg akarjuk érteni egy megszakítatlan lánc elemeként egy napjainkig tartó, s bizonyára a jövőben is változatlanul eleven folyamat részeként. mert minden alkotó kényszerűen kapcsolódik bele kora művészetének helyzetébe, - amely következményes és kiindulás is egyszerre - vállalja részt a jelene által megoldandó művészi feladat, probléma megoldásában: a műalkotás maga tehát mindig a közte egyéni változata. Hiba lenne tehát bárkit is a könyörtelen determinizmus foglyaként elképzelnünk, a mű ugyanis képesség, egyéni döntés, szabad elhatározás eredménye.

Ebből a szempontból nézve a Baján most először bemutatkozó Hollósy Katalin számára - az önkifejezés mellett - egyfajta kísérletezés az alkotómunka, mely a valóságábrázolás új útját, a lehetőségekkel, technikákkal való játszadózást jelenti számára. Hisz benne, hogy szabadjára kell engedni a műveket, hadd "növekedjenek" saját belső törvényeik szerint. Alkotásai-val az esetleges jelenségek, a változékony formák mögött meghúzódó változatlan valóságot igyekszik megragadni.

Kiállított munkáiról összességében elmondhatjuk, hogy tökéletesen és áruklódóan női alkotások. A nőiségen kívül egy alkotásában nagyon jellegzetessé vált motívumot, ha úgy tetszik szimbólumot szeretnék kiemelni: ez pedig a szénaboglya, a studentai kagylak. A boglyák villanásnyira felidéznek, megidéznek annak az idillikus, harmonikus kornak nosztalgikus emléket, mely mára mint a kagylak nem létező árnyéka a képen őrössé vált. Katalin földjéből egy sokezer éves, újra és újra átöröklött tradíció körvonalai rajzolódnak ki - de tovább mintha nem folytatódnának. A szerbiai háború halálos csendjét, a Semmit az üres körvonalak szinte síkoltják felénk.

Katalin alkotásainak másik jellegzetes motívuma az úgynevezett dolmen. A dolmenek észak-európai, dániai ősi sírhelyek, sírhalmok, melyeket a dán festészet is felfedezett és jelképként magába olvasztott virágkorában, a XIX. század első felében. A szimbólum ábrázolása, megjelenítése hasonló jegyeket mutat a boglyás képekével.

Ezeknek az alkotásoknak egyik legfontosabb tárgyak a fény. A fény, mellyel a valóságból mindig azt a pontot emeli ki, arra a helyre világít rá, melyet éppen talán senki sem figyel. S ez a fény, vagy inkább fény-minőség igen különös: benne nincs árnyéka, nincs kontrasztja igazán semminek. Tulajdonképpen arra invitál bennünket, hogy osszuk meg vele ennek a kifinomult játékunk örömét, építsük fel együtt a papíron látható néhány sík részletből a tapintható térbeli tárgyat és a kitapinthatatlan szellemi anyagot.

Karcú, hullámzó, kecsesen nőies vonalak és pontok finom ütemű ismétlődése, szépen rimelő tájélmény jellemzi ezeket a munkákat. Hollósy Kati természeti képei: pillanatnyi mozdulatlan és mozgásban,

a festmény - T. S. Eliot kifejezésével élve - a forduló világ álló pontja, ahonnan szemügyre vehető a néha szünetet is tartó szüntelen változás. Ahonnan és amiben, mert a képbén egyszerre rögzítődik mozgás és mozdulatlanság, az álló pont és körülötte a változás, a visszaváltozás eredménye, a történet ideje. A síkok és pontok mozdulatlanok a tábla felszínén, és mozognak a kép felszíne mögött, hogy majd a végtelemben egyszer összetalálkozhassanak.

Tárlatain - mint látható együtt jelenik meg két kedvelt műfaja: a grafika és a tűzőmánc. A tűzőmánc-munkák érdekessége a több síkba áttevődő, több alapsíkbeli álló kompozíció: a kompozíciót határoló vonalak, térbeli kontúrok tiltakoznak az őket síkba illesztő kéz szigorúsága ellen. A "tűzben festett" alkotások jellegzetes Hol-lóey-motívuma múltunk évezredes hagyományainak folytatásáról beszél: szimbólumában a természet, az élet örök körforgása, a múlt, a tünő idő, a létezés és az emlékezés fontos szerepet játszik.

Hollóey Katalin a hagyományban, az ősi-ben, az archaikusan egyfajta emelkedett etikai tartalmat, egyfajta ideét, a tisztább és teljesebb élet kereteit, az egyes ember és a közösség lehetőségeit, önmagunkat kutatja. A múltba, néhol a népi balladák világába fordulás ezzel együtt is mindig a jelennek szól, s a jelenhez szólás a jelen számbavételét, a humánium iránti felelősséget, egy fajta európaiságot is jelent. munkái által egy ősi magaskultúra létezéséről, továbbéléséről mesél. A hagyomány jegyveivel fogalmazva egy felsőbb világ - az értelem, a világosság, a rend világának - kibűltte, egy felsőbb világ impulzusait közvetíti és transzformálja. Szimbólumai a mélyből táplálóknak, az archaikus műveltség elemeiből - ezernyi finom gyökérrel ebből a talajból veszi ízeit és zamatait. Hamis tartalmaktól mentes alkotásai nagy műgonddal és aprólékosággal, az alkotás gyönyörűségét élvezve születnek.

Műnchez, amit Katalin munkáiban látunk ott él és szunnyad az "életfa" gyökerében, fénybe, fémbe, tűzbe öltöztetve, dalba, táncba rejtvé, rögzítve, hogy felszínre törhessen, ha eljön az ideje...

Kovács Zita

A Duna-Majna-csatorna

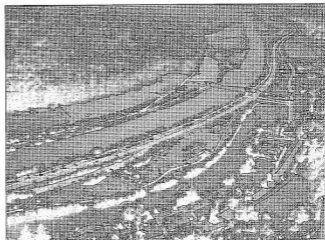
A vízi közlekedésnek, szállításnak az emberi civilizáció hajnala óta jelentős szerepe volt. A potamikus kultúrák több évezred előtti létrejötte nem lett volna lehetséges az adóként beszedőgáltatott termények, az építőanyagok, a hadseregek stb. vízi szállítása nélkül. És a vízi szállítás - mint a legelőcsőbb szállítási forma - máig sem veszített jelentőségéből, sőt egyes régiókban, pl. Nyugat-Európában új felvirágzását éli. Az ember a folyókat ősidők óta próbálta különböző beavatkozásokkal a hajózás céljaira alkalmasabbá tenni, sőt a folyók között és azokon túl is mesterséges vízi utakat, csatornákat létesíteni. A középkorban még a nagyobb esésű folyóknak hajózhatóvá tételére is sor került kamara-zsilipek alkalmazásával. Erre először a hollandok kerítették sort, majd Lombardiában Leonardo da Vinci alkalmazta először építési könyv szállításához a kamara-zsilipekkel megszelídített gyorsfolyású folyókat.

Már az is elég régen megfordult az ember agyában, hogy nagyobb, de ellenkező irányba tartó folyókat miként lehetne mellékvizeiken és csatornákkal keresztül egymással összekötni és így módon akár földrészekben is átnyúló, részben mesterséges vízközlekedési útvonalakat kialakítani. A legrégebb példák erre Kimában vannak, de egy ilyen gondolat már a középkori Európában is felmerült, amikor arra gondoltak, hogy az Északi-tengerbe tartó Rajnát a leg-

nagyobb mellékvolyóján, a Majnán és annak egy további mellékvízén, a Rezatón keresztül egy nem túl hosszú csatorna közbeiktatásával esetleg össze lehetne kötni a Dunával ugyancsak annak mellékvizein keresztül. Történelmi tény, hogy Nagy Károly földmérő már 793-ban kiszemelték a két nagy folyónak összekötésére ezt a még is legalkalmasabb útvonalat, és el is kezdték a vízválasztó táján egy csatorna mélyítését. Az akkori feltételek között ez a próbálkozás persze eleve kudarcra volt ítélve, mert a kitermelt földet jobbadán csak a völgyoldalakra tudták felhalmozni, és onnant az ismétlődő esőzések által újra és újra lemosódott. Az uralkodó le is állította a munkálatokat.

A modern időkben, amikor az igen élénk rajnai és majnai hajózás összekötése a Kelet-Európa felé mutató duna hajózással hasznosnak és megoldhatóknak látszott, ez az ősi gondolat újból felvetődött.

Már a kezdet kezdetén egyértelművé vált, hogy egy vizűt létesítésének csak akkor van értelme, ha az egész éves úszmól és a nagyobb folyóvízi hajókat is hordozni tudja. Ezen megfontolások és gazdaságossági számítások nyomán 1921-ben müncheni székhellyel létrejött a *Rajna-Majna-Duna-csatorna Rt.*, amely nyugatról kelet felé haladva először a nem mindenkor jól hajózható Majna folyót alakította át biztonságos hajóúttá azzal, hogy a folyón a megfelelő hajózási vízmélység biztosítására 27

Az Áltmühl völgyében a hajózható csatorna létrehozása nem szüntette meg az egykori folyócska levágtatott részének élővíz-jellegét. (Das Beste 92/9, száma nyomán)

kamara-zsilipes küszöböt létesített. Ezt a "Majna-tervet" a leendő folytatásig, a Rezat folyó torkolatig a II. világháború és az utána következő néhány nehéz év miatt csak 1962-ben tudták befejezni. Ekkor elérték, hogy a Majna bármely évszakban "fogadni tudott" nagyobb hajókat.

A nagyobb hajóknak a németországi és ausztriai Duna-szakaszon történő mindenkor biztonságos közlekedésére hasonló előkészületeket kellett tenni. Az egyik jelentős gondot a Dunán Regensburg 1135-1146 között épült, a maga nemében csodálatos kő Duna-hídja jelentette. A viszonylag sűrűn álló pillérek és alacsony ívek szemtekizhetővé tették a hajók áthaladását, s ez utóbbit még az is nehezíti, hogy a sűrűn álló pillérek taraszto hatása miatt a víz a híd alatt közel 3/4 m eséssel ömlik át. Ezeket az akadályokat ma már egy kerülő kamara-zsilipes csatornával tudják a regensburgi Duna-szakaszon legyőzni, s így jutnak fel a hajók Kelheimig (338 m t. sz. f. m.), ahol a voltaképpen Duna-Majna-csatorna kezdődik.

Lentebb, Ausztriában főleg a Wachau nevű Duna-szakaszon a gyors vízfolyás és a nem mindenütt kielégítő vízmennyiség okozta a dunai hajózási gondot. Itt is a kamara-zsilipekkel ellátott duzzasztógátakat jelentették a megoldást. Ezek a vízzáduzzasztások nem befolyásolják a vízminőséget, mert a folyó ezen a szakaszon nem sekély tározóvá kerül szét, hanem - szűk völgyi tározásról lévén szó - az eredeti folyómedrprofilnak folytatásaként létrejövő medermélyüléseiről. (Közbevetésül kell itt megjegyeznünk, hogy a sekély vízi síkvidéki tározás vízminőségromlása már évtizedek óta ismert. A sekély, könnyen átmelegedő, szinte állóvízi jellegű, jól átvilágított víztestben az algák optimálisan hasznosíthatják a jelenlévő növényi tápanyagokat, jelentősen elszaporodnak, a vízben az ún. eutrofizálódott állapot következik be, annak minden vízminőségromlótó következményével. A Duna vizét pl. a csallóközi szétágazása előtt már csak ilyen, limnológiaiailag kedvezőtlen módon lehet tározni.)

De térjünk vissza a Majna-Duna-csatorna (a németek így nevezik, érthetőleg a Majnától téve főre) nyugati végéhez, és lássuk, miként folytatódtatott a Majnától a csatorna építése. *Maga a csatorna, mint hajózási vízutat Bergnél kezdődik, innét a Majna mellékfolyója, a kis Ragnitz hajózási csatornává való átépítése biztosítja a vízutat a Majnától kelet felé. A vízáztató - az utolsó szakaszon már teljesen mesterséges csatornában - 16 elég jelentős magasságú kamarazsilip van. A vízáztatót átvezetők*

csatorna után immáron a Duna vízgyűjtőjéhez tartozó Sulz, majd Ottmaring és az Altmühl völgyében vezet tovább a csatornává átépített folyókból álló vízutat. A munkálatok közben egész mederszakaszokat kellett visszaüzemeltetni, hogy a csatlakozó mederszakaszban zavartalanul folyhasson a medermélyítés, s csak a meder kialakítása után indult meg a kamarazsilipek építése. A legnagyobb közöttük 12 m mély, a zsilipkamra (a két zsilipkapuval határolt rész, a crege) teljes felületénél 25 m mély, hossza 190 m; ennek építése 5 évig tartott! A zsilipkamrák betonóvalal: talajjal mindenütt feltöltették, befüvesítették, így ezek az építmények a tájba beilleszkednek. A zsilipkapuk általában 70 tonnásak és olyan jó a kiegészítőüzemeltetésük, hogy mozgásuk egészen kicsiny motorikus erővel történik. A kamrák vízzel való feltöltése és így a benne lévő hajók felemelése igen gyors, csak 15-18 percet igényel. Néhány kamarazsilip mellett "takarék kamrákat" létesítettek, ahol a kiürített viznek mintegy a felét tárolni tudják, amely vízmennyiséget azután a zsilipkamra következő feltöltésénél használhatnak fel. Ez a víztakarékosságon felül az az előny is jár, hogy ez a "tartálék-víz" nem szivattyúkkal, hanem gravitációs úton, "ingyen" kerül a zsilipkamrába.

Az egész csatorna-rendszernek a központja a kontinentális vízvázalásotl nyugatra fekvő Nürnbergben van, ahol egyébként - az Északi-tengertől 1000 km-nyirel - jelentős forgalmú folyami kikötőt építettek ki. A 80-90-es évek fordulójára téjén ennek forgalma már évi egy millió tonna volt! Nürnbergben az egész csatorna hosszának éppen aktuális hajózási helyzete műszerekkel regisztrált.

A csatorna egyébként a Fränkische Alb-on (Frank-magaslát) lévő vízáztatót a Hilpoltstein falucska mellett "Scheitelpunkt" (tetőzsi pont) nevű helyen éri el a legmagasabb pontját, a 406 m t. sz. f. magasságot. A csatorna a legmagasabb pontján - további vízemelést kerülendő - egy közel 16 km hosszú és átlagosan 27 m mély bevágásban halad. A bevágás most már dúz vegetációval borított, és harmonikusan illeszkedik a tájba.

A csatorna útvonalát kelet felé követve érdemes az építési munkák egy példárétóki, igen érdekes mozzanatára kitérni. 1977-ben, amikor a csatornaépítés elre a Duna felé levezetők Altmühl völgyét és folyóját, a környezet- és természetvédők nagy tiltakozó mozgalmat bontakoztatták ki az Altmühl-tal értékes állat- és növényvilágának megmentése kapcsán a csatorna-

építés ellen. A kivitelezők a társadalmi nyomásra egy közös szakértőgárda útmutatásai nyomán megváltoztatták az építési terveket, így pl. az enyhén meanderező folyószakán holtágga alakuló kanyarjainak alsó végén vízmérszert is biztosították a kapcsolatot teljes mederszakaszban a csatornával, így ezek a zsilipágga továbbra is élő vizek maradhattak. Utak, hidak építésében is kivették a természetvédeleki szakmai irányumutását. Ilyen és hasonló számtalan figyelemesség az építők részéről valóban az eredményezte, hogy az itteni fauna és flóra nem károsodott. A vízi építkezések és a természetvédelemnek ez az együttműködése nemzetközileg is jó példává vált.

A Duna-Majna-csatorna létrehozása az olcsó vízi szállítási kontinentális mérettel bővítésén túl még néhány helyi jellegű érdeket is jól szolgál. Így a meglehetősen szűk Fränkische Alb üntözözési való ellátásához járul hozzá. Továbbá az sem elhanyagolható, hogy a kamarazsilipes duzzasztóművekbe beépített összesen 55 kisebb-nagyobb erőmű termelte áram jelentősen hozzájárul a csatorna építési költségeinek a törlesztéséhez. Úgy számítják, hogy 2050-ig teljesen megtérülnek az áramszolgáltatási és csatornaüzemeltetési díjakból az építés költségei, bár az is kétségtelen, hogy a Dunától remél árszabályozást többet a dunai infrastruktúrát vonatott kiépítésre és a deszliáz háborúk miatt a számítottnál bizonyra lassabban emelkedő, sőt stagnál. Így pl. a csatornával kapcsolatos német közzéadásági számítások a bajai konténer-kikötő forgalmának jelentősebb bővülésével számoltak, de ez - több okból - a prognosztizáltnál kisebb mértékben következett be.

Az olcsóbb vízi szállításra álljon itt néhány példa: Egy, a csatornán közlekedő tolgájó kétéltek kb. 3300 tonnát szállít, annyit, mint 2 teljes tehervonat-szerelvény vagy 100 nagy teherautó, és ráadásul sokkal kevesebb környezetterheléssel, mint az utóbbiak.

A csatornának megnyitása után átlag évi 5 millió tonna volt a forgalma. Ez a keleti szakasz a Duna forgalmának növekedésével tovább emelkedhetik majd. Hasznik a Duna-Majna-csatorna nyitotta előnyöket a jövőben - remélhetőleg - jobban fogja hasznosítani. Számunkra a csatorna most még inkább csak egy egyre bővülő lehetőség, amit a vízi szállítási igencsak kívánatos bővítésével tudunk népgazdasági haszonnal váltítani.

Tóth Pál kiállítása a Labor Galériában

A Könyvezetvédelmi Világnap alkalmából nyílik meg Tóth Pál grafikusművész kamara-kiállítása az Alsó-Duna-völgyi Könyvezetvédelmi Felügyelőség Műrőközpontjában (Baja, Péter-Pál u. 8-12.) Eutz Béla Választó Balaton című könyvéhez készült eredeti rajzok képezik a bemutatásra kerülő anyag gerincét. Ezt egészítik ki többek között rovarrajzok, rézkarcok és egy monacói bélyegterv (amely meg is valósult!).

Tóth Pál 1975-1983 között a szegedi Móra Ferenc Múzeum grafikusa volt, a Művészeti Alapnak 1981-ben lett a tagja. Elsősorban könyvillusztrációval és más alkal-

mazott grafikai feladatokkal foglalkozott, 1987-ben a Művelődéstügyi Minisztérium különdíjjal jutalmazta a Szép Magyar Könyv versenyen. Rézkarokat, rézmet-szeteket, olajfestményeket, tűzzománcokat is készített, amelyekkel rendszeresen részt vesz az alföldi művészek közös tárlatain. Több önálló kiállítás is volt. Szakmai igényessége magas szintű technikai tudással párosul.

Schmidt Antal

Tóth Pál grafikája

Két kiállítás képei - kiállítás-rendezések és tanulságaik

(Elhangzott a megyei Múzeumi Napok '99 tanácskozásán.)

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulója kapcsán többször is idézték Vörösmarty híres sorát: "Mi dolgunk a világban?"

Őt idézem én is, s joggal merülhet fel a kérdés, hogy miért, s vajon a múzeumi kiállítások indokolják-e ezt a patetikus hangnemet. Nos, úgy érzem, hogy nemcsak a kiállítások kapcsán, hanem a muze-

ológia helyzet és mai helyzetét (állapotát) tekintve is jogos a kérdés. Ha a múzeumok törvények szabályozta szerepét és feladatait komolyan vesszük, Rogerius mester műve, a Carmen miserabile jut eszembe, hiszen siralmas egy ének, amit énekelniük kell.

Az 1997. évi CXL. tv. a kulturális javak védelméről és a múzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a köz-művelődésről meghatározza többek között

a múzeum fogalmát és feladatait is: 42. § (1) A múzeum a kulturális javak tudományosan rendszerezett gyűjteményeiből álló muzeális intézmény.

(2) A múzeum feladata a kulturális javak meghatározott anyagának folyamatos gyűjtése, nyilvántartása, megőrzése és restaurálása, tudományos feldolgozása és publikálása, valamint kiállításokon és más módon történő bemutatása.

(3) A múzeum rendelkezik az e feladatok ellátásához a szakmai normatívák szerint szükséges tárgyi és anyagi feltételekkel, megfelelő épülettel, szakirányú felsőfokú végzettségű alkalmazottakkal.

(4) A múzeum elnevezést hivatalosan csak az e törvény alapján működési engedéllyel rendelkező múzeumok használhatják.

A 3. bekezdés szerint a feltételekkel is rendelkeznie kell egy múzeumnak, sajnos azonban ezek a Bács-Kiskun megyei múzeumok többségében hiányoznak, a szakmai normatívákat pedig - melyeket az immár két éve megjelent törvény megfogalmaz - még mindig nem dolgozták ki. (A megyei szervezetben működő magyarországi múzeumok mindegyike valószínűleg ugyanezt elmondhatja.) Nézzük a törvény által megfogalmazott kötelezően ellátandó feladatokat.

Tudományos munka ("folyamatos" gyűjtés, feldolgozás és publikálás), nyilvántartás, megőrzés és restaurálás, köznevelődés, a ez utóbbinak leglátványosabb, egyben leginkább pénzigényes része a kiállítás. Ha sorra vesszük lehetőségeinket, a siralmas ének pontonként is igaz. A gyűjtemények fejlesztésére nincs pénz, s míg néhány évvel ezelőtt még ajándékoszok előfordult, manapság ez már elemiészó, sőt ez a ritka. A múkincspiscon pedig számítatlan konkurens jelent meg, akikkel nem tudjuk felvenni a versenyt. Pedig majd mindegyik múzeumi gyűjteménynek szinte utolsó lehetősége ma van, hogy a múlt tárgyait gyűjtse. Tudjuk, festésétől megfosztott népi bútortokat kamionszármra visznek ki az országból, vagy jobb esetben magángyűjteményekben itthon maradnak. Közgyűjteménybe egyre kevesebb kerül. S igaz ez az iparművészeti tárgyra, polgári bútorra, az ötven év előtt nem sokra becsült tárgyra is. Bizonyos múzeumi gyűjtemények gyarapítása jelen viszonyaink között szinte reménytelen. Ilyen a képzőművészeti gyűjtemény. Baja esetében igen jelentős és értékes XX. századi modern magyar képzőművészeti anyag van,

melynek fejlesztése kötelességünk - pénz nélkül. És akkor jön a pályázat, a maga nagy energiát igénylő munkájával és az esetlegesség kockázatával. (Egy-egy fontos műtárgy megvásárlása - éppen a pénzes konkurencia miatt - sajnos nem tudja megvélni a pályázat elbírálását, s elveszik a közgyűjtemény számára.)

"Mi dolgozunk a világban?" - nekünk muzeológusoknak. Egyre inkább megírni az eddig megírtakat. Meg tudjuk-e tenni? Van a restaurálás anyagi fedezet? Vajon, ha éppen ajándékoznak nekünk egy műzális értékű tárgyat, mennyi időre tudjuk megvédeni, ha pénz nincs a műtárgyvédelemre? A restaurálás szoruló múzeumi anyag több tízezer nagyságrendű az egyes tájmúzeumokban. Mindez eddig úgy tűnik, pusztán pénzkérdés.

Van a muzeológusnak más feladata is, így a nyilvántartás. Itt valóban évtizednyi munka vár ránk a modern számítástechnika segítségével. Viszont nincs ember, aki számítógépre felvigye, nyilvántartásba vegye, hogy a törvény előírta kötelezettségünket, vagyis a mindenki számára történő elérhetést biztosítsa. Tudományos feldolgozást szempontjából be nem látott órási a feladat és a lehetőség. De ehhez is mi kell? Utazási költség, szállás, fénymásolás, fotózás, s ha minderre lenne pénz, pénz kell a tanulmány megjelentetéséhez, a kiadás-hoz. (Ez is kötelezően ellátandó feladat lenne a törvény szerint.) Megoldásnak megint a pályázat látszik és a siker esetlegessége.

A múzeum egyre értéljesebben válik szolgáltatóvá. S tesszük, de sokszor útözlünk falakba. Hiszen nem költsönzünk magánüzemeltetnek, amit valami érthetetlen oknál fogva nem értenek meg. Egy múzeumi tárgyat, s manapság leginkább archív fényképeit nem adjuk kézbe, pedig a szolgáltatást ingyen elváró elvárná. Mindez napi konfliktusokat teremt. Úgy tűnik, hogy elváródnak a szolgáltatás, de ezt csak esetünkben nem kell megfizetni. Pályázatok írásával, szponzorok keresésével (kötelezően ellátandó feladatainkhoz így biztosítjuk magunknak a pénzforrást), szolgáltatással telnek a napok, s talán a tudományos munka pénzigényét nem is kell számításba vennünk, hiszen úgy sincs rá idő. A köznevelődési feladat igen nagy. Különösen a fiatalok becsalogatása a múzeumba. Ennek fontos része a kiállítás, illetve múzeumi órák megtartása. A fiatalok (tanulók) számára a kiállítás csak akkor szólal meg a látványon túl, ha azt szakember értelmezi is számukra, az egyes korcsoportoknak megfelelően, pedagógiai szem-

pontokat, iskolában szerzett ismereteiket figyelembe véve. Mindezt a muzeológusnak kell végeznie, hiszen köznevelődési szakember a múzeumok túlnyomó többségénél nincs, s maga a szervezőmunka is rá hárul. A közönség számára leginkább múzeumi feladatnak tűnő kiállításokról még nem is beszélünk. A múzeumban dolgozóknak gyakran teszik fel a kérdést: Mint a szakmán kívüliek csak egyetlen helyszínről létezik, ha múzeumról van szó, s ez pedig a kiállítás. Tudomásul kell vennünk, s kellő súllyal kell kezelnünk, hiszen erről ítéltünk meg, s egy kisebb közösség, mely tájmúzeum esetében egy város közössége, szinte csak ezt látja munkánkból. Jelentő állandó kiállítások rendezésére nincsenek meg a törvény előírásai szerinti - szálta, vagyis a normatívák által biztosított, a megyei költségvetésben is szerepeltethető - anyagi feltételek. És mit tehet az ember, ha muzeológus?

Igyekszik mindezt megmozgítani egy közösségi cél érdekében: pályázik, hogy kiállítás legyen. Mert ha tudomásul vesszük, ha nem, a közönség szempontjából ettől vagyunk múzeum, s nem: csupán poros tárgyak őrzői (ha meg tudjuk őrizni őket). Ez a huszonkettes csapdája.

Baján, ahol élek, az intézmények - legyen iskola vagy köznevelődésre szakosodott intézmény - igen sok kiállítást szerveznek és nyitnak meg. Több ÁMK, a művelődési háza rendez kiállítást, s gyakran a hét minden napjára, vagy egy napra több megnyitót esik. Vagyis, ez a kultúrára fogékony polgárváros megteremtette a kiállításait úgy, hogy a múzeumba nincs szükség ebből a szempontból? A városi kiállítások többsége köznevelődési, hiszen - ahogy időszaki kiállításainknál öngönnyal igen gyakran mondjuk - költségeiben csak mérészdrót kérdése. Illetve szemé, érzéké, léleké, tudásé, de hát az ugye nem kerül pénzbe. Az elmúlt évek tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy igenis szükség van a múzeumi sajátosan építkező kiállításra. Minden úgynevezett "vidéki múzeum" dolgozója szembeállt ezzel az elvárással. Mi bajaiak gyakran kapunk vídóként az elmúlt évtizedekben, hogy miért csak halászlai kiállítást lehet látni nálunk, s mióta nincs, csak az a kérdés hangzik el, hiszen úgy nincs, hiszen ettől vagyunk bajaiak. Meg kell-e felelni mindennek a közönség igényeinek, vagy egyfajta arisztokratikus elzárkózással, mintegy védőpajzzal felni magunk elé a "kötelezően ellátandó feladatok" sorát - hiszen anyagiakban már ez is több, mint amivel rendelkezünk - s a költségvetés szabta korlátokat? A múzeum bizony kiállítá-

ként is fontos szerepet játszik, mert ez az intézmény képes, éppen állandó kiállításai révén az adott város és környékének reprezentatív bemutatására.

Időszaki kiállításainkkal, melyek esetünkben is zömrelt köznevelődési - a bajai múzeumnak igen értékes gyűjtőmánya van -, egy dologban lehetünk mások, mint a város más intézményei által rendezett hasonló témájú kiállítások. Egyfajta következetesen betartott minőségével és színvonalalal. Oly kevesen vagyunk muzeológusok és más múzeumi dolgozók, hogy kiválon megtanuljunk szöveget, mérészdróttal, s egyből banni, hiszen kiállítás-rendező nálunk nincs. Úgy vélem, eddig sikerült egy misszót, a múzeumi kiállítás misszót megteremtünk. Az állandó kiállítás, mely maguk színti szakmai átgondoltságot és a látogató várható igényeit figyelembe vevő megfontoltságot igényel, több éves munkát jelent. Szem előtt kell tartanunk, hogy a múzeum kiállításaitól magas színvonalat vár el a közönség. Bács-Kiskun megye múzeumi szervezetében 1992 óta tájmúzeumban megyei finanszírozás állandó kiállítás nem nyitotak, s ez az utolsó a kiskunfelegházi, mely kellő anyagi ráfordítással, megbízott kiállítás-rendező csoport közreműködésével jött létre. Azóta tervszerűen előgondolt, anyagi eszközöket már a tervezés szintjén biztosított állandó kiállítás nem valósult meg. Kiscsuhaly állandó kiállítása 1978-ban, Kalocsán 1981-ben nyílt meg. Baján két állandó kiállítás készült el 1996-1998 között, mindkettő városi, illetve pályázati támogatással. Folytatva a költő gondolatait: "Mi dolgozunk a világban? - kitűzni és típot adni lelki vígyainknak...". Ma azt lehet mondani, hogy a múzeum csak azért működik, mert megállították igekezeket minden szempontnak megfelelően. A múzeum ma ebből el, lelkes embereké, s a kérdés igen csak aktuális: Vajon meddig?

A bajai múzeum 1996-tól 1998-ig elkészült állandó kiállításai is ezt a kérdést vetik fel. Meddig lehet megállítható, rosszul fizetett közalkalmazottak ügyeztetetere hivatkozva elvárni a kötelezően ellátandó feladatokat úgy, hogy a feltételek ehhez nem adóttak? A bajai múzeum rossz, ha akarom nemis példa minderre. - Hogy érthetővé válhasson mindez, rövid múltidézetet kell tartanunk. A bajai múzeum hatalmas épületében két állandó kiállítás nyílt 1984-1989 között. Az egyik az Élet a Dunán (1984) - Solymos Éde rendezésében -, illetve a Néprajzi csoportok Bajja környékén című (Szojka Emese rendezte

1989-ben). Látványos, s magas szakmai színvonalú kiállításokról van szó. Mindkettő még évekig (évtizedekig?) látogatható lehetett volna. Sajnos 1994-ben az épület élvészélyessé vált földmészerkezetének következtében mindkettőt el kellett bontani. A múzeum ott állt állandó kiállítás nélkül, egy bizonytalan felújítás időpontjára várakozva a millenniumi, s különösen Baja városá nyilvánításának 300. évfordulója küszöbén. A bajai önkormányzat 1 millió forintot áldozott egy új város történeti kiállításra, s a megyei múzeum szűkös költségvetéséből megtoldotta 300 000 forinttal. A szakmán belül tudjuk, hogy állandó kiállításra ez az összeg mily csekély, még akkor is, ha Baja rendkívül nagyvonalú volt a kiállítással kapcsolatban, s ilyen nagyszágrendű felújítás korábban egyetlen város állandó kiállításával kapcsolatban sem született. Muszájból, az élvészélyessé nyilvánított emeleti kiállítástermek hiányában rendeztünk, az emeltet csekély anyagi háttér mellett egy "fél-állandó" kiállítást. Az, hogy mindez létrejöhett, abban nagy szerepe van annak a megszálalottságnak, amiről a korábbiakban szótartam. Túlmunka díjazására nem volt fedezet, de a múzeum munkatársai éjszakaiak dolgoztak csak azért, hogy az évfordulóra kiállítás legyen. És létrejött, az elbontott falaszati kiállítás installációs anyagából, mondhatni hulladékokból egy új, úgy vélem igényes kiállítás, mely három évre vonzza a látogatókat. Miért jöhetett létre? Mert voltak a lelkesek, s volt egy kiváló kiállítás-rendező, aki képes volt mindezt egybeterelgetni. Zalainai Pálról és a bajai múzeum dolgozóiról van szó. Mindössze négy munkatársról (hiszen 1996-ban jelentős létszámcsökkentést volt kénytelen végrehajtani a megyei múzeumszervezet, mely igencsak érzékenyen érintette éppen az évforduló és a feladat miatt a bajai múzeumot), akik közül egy a kiállítás munkálatainak közepette, röviddel a megnyitás előtt komoly autóbalesetet szenvedett. Kecskemétről és Kiskunfélegyházáról siettek segítségünkre múzeumi dolgozók, hogy a munkát elvégezhessük. Mindez tehát 1996-ban történt. Amikor elkészült a kiállítás, úgy gondoltuk, hogy átmeneti időre, az évfordulóra megemlékezünk a város 300 éves történetéről. Ma már tudjuk: idősekké kiállításunk állandó kiállítás lett.

A P. Szójka Emese rendezte állandó kiállítást 1997-ben bontottuk el a földemfelújítást megkezdődött munkálatai miatt. A bontást mi, múzeumi dolgozók, 7 nő (a múzeumi-gazgató, egy muzeológus, 3 gyűjteménykezelő, egy takarító és a gazdasági ügyintéző) és egy férfi, aki technikai szakkal-

mazzott és a házastársak végezték, valamint Kecskemétről érkezett segítség. A kiállítás visszaállítására reményünk nem sok volt, pedig ez volt a célunk, mert a közönség csak igen rövid ideig láthatta ezt a látványos és igen szép állandó kiállítást. Reményünk nem volt, egyik napról a másikra keltünk bontamunk - mintha önszencsítást végeznénk, hiszen szerettük ezt a kiállítást is -, de úgy tettük, hogy minden elemet megjelöltünk, hátha visszaállíthatjuk. Ekkor jött a lehetőség: a pályázat. És siker koronázta, 1,5 millió forintot pályáztunk össze, de mindez az állandó kiállítások költségigényeit figyelembe véve elenyésző összeg. A kiállítás ma áll, szebb, mint valaha volt. (Elfoglaltak vagyunk - ezt számtalásba kell venni -, hiszen a "gyermekről" van szó.) Hogy sikerülhetett mégis? A rossz példával, hét nő, egy férfi önzetlen munkájával, illetve a szokásos házastársi segítséggel, s ísméltelen Zalainai Pál közreműködésével.

Hiszen csekélyke díjazás, vagy éppen díjazás nélkül, rengeteg túlmunkával, önzetlennél, lelkesedéssel tetünk valamit. A kérdés, mint a korábbiakban is, ugyanaz. Meddig lehet ezt elvárni ettől a múzeumi csoporttól? S vajon miért vagyunk képesek évek óta eszméyerkért áldozni? Vajon a törvények által meghatározott feladatokat meddig lehet így teljesíteni?

Ha pusztán a kiállításokat nézzük, melyek örült múzeumi dolgozók jövőtől megvalósulnak, jön a következő akadály: tere-nyre nincs bércerker. Késza a kiállítás, csak éppen nem látogatható. Ki fogja őrizni a pályázati pénzzel, ingyen munkával fel-

épített kiállítást, hogy a törvények szabta bemutatási kötelezettségnek is megfeleljünk? A régi-új kiállítás készen van. S itt vannak a képek. Jöködvöl, bolondozó emberek nézelnek ránk, s higgyék el, valóban jöködvöltek voltunk. Hiszen azért történt valamit Mai, csak anyagi érdeket mentem közlekedő világunkban történt valami csodaszert. A csak-azért-is megmutatom öröme, egy közösségi lét csodája, valami meg nem fogható, képzésre nem váltható boldogság, mint egy gyermek születése. Talán megoldható átmenetileg, hogy a bemutatás "kötelezettségének" is eleget tegyünk. Hiszen sokan keresik Észak-Bácska sokszínű nemzetiségét bemutató kiállítást. A kis létszámú bajai múzeum csapata tehát - igaz törvényekben nem szabályozva, s munkaköri leírásán túl-teremőri feladatokat ellátva igyekszik biztosítani előre bejelentett csoportoknak megtekintését. Vállaljuk, de ez csak más feladataink rovására történhet.

A múzeumi feladatok ellátásához tehát sok feltétel hiányzik, de van valami, amit a törvény nem ír elő, de enélkül képtelenség lenne a jelen körülmények között dolgozni: ez pedig Baján egy múzeumi közösség. Mert "Megveheted egy ember idejét, megveheted egy adott helyen való fizikai jelenlétét, óráberért csak szerzői izommozdulatainak meghatározott részét. De lelkesedést nem tudsz vásárolni. Kezdeményezőlkészetet sem A szív, az ész, a lélek odaadását sem. Ezek nem megvásárolhatók, csak elnyerhetők." (Clarence Francis)

Mark Zsuzsa

Szt. Antal utca anno 1976. (fotó: Görbe Ferenc)

Interjú Pásztor Eszterrel, Miskolczi László leányával

A Néprajzi Múzeum Tabula című folyóiratában bajai vonatkozású cikket talált kollégám. A cikk nem Bajáról szól, hanem egy bajai leányról. Feloldom a rejtélyt: a lapban Pásztor Eszter amerikai művészettörténész egy tanulmányt olvasható, és egy interjú életéről, munkásságáról.

Pásztor Eszter Miskolczi László építész leánya, Miskolczy Ferenc festőművész unokahágya.

Miskolczy László Baján született 1900. augusztus 9-én. A Ciszterci Gimnázium diákja volt, mikor 1918-ban bevonultatták 8 hónapra. Hazatérve kirúgó érettségét tett. Budapesten a József nádor Műegyetemen építészmenetési diplomát szerzett 1922-ben. Előbb magán, majd állami tervezőirodában dolgozott, számos gyár, középület, új városrészek tervezésében vett részt. Érdekelte szakmája minden ága, Európa több országában tett tanulmányutakat. Kutatta a népi építészetet, két könyve is megjelent a témáról. Szakíróként két kötetben építésztervezetnek egyetemi jegyzetet írt. Az általa tervezett középületek közül a közönség által legismertebb a Kékes Szálló (1932). Munkásságát a legmagasabb kitüntetésekkel jutalmazták. 1936-ban megkapta a még az Osztrák-Magyar Monarchiában alapított Sigmund Laudis érdemjelet. 1955-ben a Kossuth-díj III. fokozatát vehette át.

Művelt, német és francia nyelvet beszélő, humoros, élénk társasági életet élő ember volt. 1942-ben feleségül vette Kőrya Klára (1916-1996) színésznőt. Két leányuk született, Eszter (1943) és Krisztina (1945). Családjával 1956-ban Amerikába költözött. Megszerezte az amerikai építészeti oklevelet is, és 71 éves koráig tervezőirodában dolgozott. 1974. augusztus 20-án hunyt el New Yorkban. (M. L. részletes életrajza lapunk 1999/2. számában olvasható.)

A következőket rövidítet, tartalmi kivonattal szeretném közölni a Horpoltgár olvasóival, annak az interjújának, melyet Gyarmati János (régész, Néprajzi Múzeum) készített Pásztor Eszterrel.

Bár Budapesten született és nevelkedett, erősen kötődött a vidéki élethez, mindenképp Bajához, édesapja szülővárosához. Itt töltötte a legtöbb nyarat, valamint Szabadcsallásához, ahol szülőbirtokuk volt és falusi életet éltek.

Erős benyomást tett rá, hogy édesapja és nagybátyja rendkívül érdeklődtek a nép-

művészet iránt, gyűjtőmunkát végeztek, és együtt szövőműhelyt is működtettek Baján, ahol népies ihletésű mintával perzsa-szőnyegeket készítettek.

Szűleinek baráti társaságához tartozott a kor két nagy képzőművésze is. Oláh Gusztáv, az Operaház díszlettervezője, és Ferenczi Béni szobrász, aki szobrot készített róla, mely a szentendrei múzeumban látható.

1956-ban szüleivel az Egyesült Államokba költözött. A gyermekkori művészeti élmények meghatározók voltak pályaválasztásában. Díszlettervező szeretett volna lenni. A bevezető művészettörténeti kurzusokon megismerkedett a primitív művészetrel. Az afrikai királyságok világa annyira elbűvölte és felkeltette érdeklődését, hogy beiratkozott a New York-i Columbia Egyetem művészettörténet szakára. Tanulmányi ideje éppen a "primitív" művészetek a nyugat számára való felfedezésének hőskorára estek. Legkiválóbb tanárai a mezoamerikai régészet remekeivel, az amerikai kontinens ősi népeinek művészetével ismertették meg. A művészettörténet mellett antropológiai, régészeti és muzeológiai képzettséget szerzett.

Egyetemi éve alatt jutott el először Mexikóba. Teotihuacánban a kétezres éves Halotak útja és az út mentén magasodó Nap és Hold piramisa annyira lenyűgözte, hogy doktori disszertációjának témájául választotta, ami könyv alakban is megjelent 1976-ban.

Mivel az ősi mexikói művészet és kultúra kutatása még nem járt "kitaposott úton", dolgozatában voltak megoldatlan kérdések. Évekkel később több tapasztalattal, megérelelt teóriákkal újra visszatért a témához, és 1993-ban önálló, átfogó könyvet készített Teotihuacán művészetéről. A közbeeső időben az azték művészet kutatásában mélyült el. Kutatásainak eredménye, hogy a kódexekben fennmaradt írásos emlékek és a régészeti leletek alapján az akkori társadalom felépítésére, rétegződésére vonatkozó összefüggéseket is feltárt. Az azték művészetéről szóló könyvét 1983-ban adta ki. A művészet című-

leti kérdései közül - kutató és egyetemi oktatói munkásságában - elsősorban a társadalom és művészet összefüggéseit feloldott: hogyan "működik" a művészet a különböző társadalmakban. Ennek a gondolatcsoporthoz-jegyében az a törekvés, hogy ezeknek az ősi kultúráknak, a "primitív" művészetnek bemutatása kiállításokon, múzeumokban minél többet mondjon el egy-egy leltint civilizációról, ne csak az ámtító kincseket mutassa be.

Az interjú végén megtudhatjuk, hogy Pásztor Eszter elkészítet legújabb könyvével, címe Gondolkodás tárgyakkal. Témája a művészet eredete, fejlődése és kapcsolata a társadalommal.

Az interjú teljes terjedelmében olvasható:

Tabula, 1998. I. (1-2.) sz. (Kiadó: Néprajzi Múzeum 1998.)

Gyarmati János: Tükörkép vagy közvetítő? 149-159. o.

J. A.

Séta a Szentjánosí úton 1941-ben nagyvíznél (fotó: id. Görbe Ferenc)

Az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség tevékenységéről az 1998-ban végzett feladatai tükrében

Az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség 1990. december 1-jén alakult az 1/1990. (XL.13.) KTM rendeletben meghatározott feladatok ellátására. Jogelődje az 1954-ben alapított Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság, illetve ennek jogutódja, az 1988-ban létrehozott Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség és Vízügyi Igazgatóság volt.

A felügyelőség működési területe az 1/1990. (XL.13.) KTM rendelet és a 18/1992. (X.20.) KTM rendelet alapján lett megállapítva, amely jelenleg Bács-Kiskun megye 92, Baranya megye 2 települését foglalja magába, 6 035 km² területen.

Határán északon Bács-Kiskun megye határa, nyugaton a Duna folyama, a Duna jobb partján a paksi atomerőmű területével, délen az országhatár, keleten a Duna-Tisza közti vízválasztót figyelembe véve az érintett települések közigazgatási határai.

A terület természetföldrajzi tájbeosztás szerint három egységbeíli áll: a Duna-völgye, a Kiskunsági hágás, és az Észak-bácskai hágás.

A geomorfológiai elhelyezkedés mellett a terület földtani adottságai is különbségek. A Duna-völgy talajainak anyagszármazéka a Duna-borságyos viszonytva kiemelkedett terület, talaja finomhomokos és kiesés anyagok képződött. E térség északon része a csapadéktározó klíma miatt alacsonyabb. A Bácskai hágás talaja ugyancsak finom homokos és kiesés anyagok képződött.

A Duna-Tisza közének középső és déli területeinek egyhálati sajátosság, hogy a nyár meleg, száraz, és az évszakok átjárul. A napfénytartalom sokasága 2140 óra/év. Az átlagos csapadékmennyiség 550-650 mm közepes, a déli területek felé növekedve. Az évszaki hőmérséklet 10-11 °C.

A felügyelőség a működési területén végzi a - levegőtisztaság-védelemmel, - vízműves védelemmel, - vízkészlet védelemmel, - hulladékok káros hatással elleni védelemmel, - zaj- és rezgésvédelemmel, - radioaktív sugárzás elleni védelemmel kapcsolatos környezetvédelmi szakigazgatási és hatósági (szankcionálási) feladatokat.

A felügyelőség illetékességi területén a környezetvédelem egészére kiterjedően ellátja a - környezet állapotának és védelmének figyelemmel, értékelését, a várható jelentős környezeti hatások előrejelzését és az ezekre vonatkozó adatszolgáltatást, - környezetvédelem területi információ és ellenőrzés (monitoring) rendszerének működtetését, az adagyűjtés és feldolgozás érdekében együttműködés a más igazgatósággal működtetett információ és ellenőrzés rendszerével, - több szerv összehangolt közreműködést igénylő környezetvédelmi feladatok területi és szakmai koordinációját, - környezeti állapotára, a környezetvédelmi tevékenység alakulására vonatkozó adat- és információ szolgáltatást, - szakigazgatási munkával összefüggő laboro-

tórium tevékenységet, - környezetvédelmi beruházás-támogatási pályázatok gyűjtésével, szakmai előkészítésével, valamint a támogatások előírás szerinti felhasználásával és a kötelezettségek teljesítésének ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat, - környezetet érő károkat elhárításával összefüggő környezetvédelmi feladatokat.

A felügyelőség tevékenysége során kapcsolatot tart és együttműködik az illetékességi területén működő önkormányzatokkal a feladatkörre érintő környezetvédelmi ügyekben.

A felügyelőség munkájának bemutatása - a *tevékenység igényeinek* - múlt évi feladatok rövid ismertetésével a következőkben foglalhatók össze:

Levegőtisztaság-védelem

Felügyelőségünk működési területe kevésbé szennyezett levegőjű, főleg agrárjellegű terület, kevés iparral, egyre korszerűsödő állással. A városok, települések ipari és mezőgazdasági üzemeknek kibocsátásai is csak az országos átlag alatti mértékben szennyezik a környezetet. Ennek oka elsősorban az iparosítás alacsony foka, az ipar levegőtisztaság-védelmi szempontból kedvező összetételű. Egyedül - országos viszonylatban is - magas a települések porszennyezése, ami főként a természeti adottságok következménye. Egyes településeken magas a levegő nitrogén-dioxid tartalma a települések beltérületein átszellőzött levegő forgalmú utak közlekedési emissziójából ered. A területen 445 telephely szerepel az adatszolgáltatási nyilvántartásban.

A levegőtisztaság-védelmi egység szakértői több komplex és egyéb, mérésokkal alátámasztott hatósági ellenőrzést folytattak le, javaslatokat adtak határértékek, engedélyk, bírságok, kötelezések, egyéb hatósági intézkedések kiadására. Szakértői véleményekkel megalkotják a felügyelőség szakhatósági állásfoglalásait. Elvégezték több telephely szilárd légszennyező anyag, illetve szerves oldószerek kibocsátásának mérését, új, légszennyező okozó technológiák, légszennyező forrás ellenőrzését. Az ellenőrzés területein átlátnál figyelembe vették a Nemzeti Környezetvédelmi Program levegőtisztaság-védelmi céljait.

Ezen túl, év folyamán több lakossági panaszos ügyben kellett eljárni, új létesítmény üzembe helyezési eljárásban, légszennyező okozó telephelyk pontforrásainak emissziós mérésével történő vizsgálatában, kibocsátási határértékek megállapításában, hulladékok égetési, tárolási gyakorlatok elvégzéséhez nyílt téri égetés engedélyezésében, illetve fűtési olaj tüzelés engedélyezési eljárásban, valamint 405 szakhatósági állásfoglalás készítésében közreműködni. Több alkalommal, végső esetben bírósági kérésre és levegőtisztaság-védelmi, szabványértési fejlemésekre is sor került.

Települési, illetve háttér levegőtisztaság mérését az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat megyei intézetei végzik. Felügyelőségünk működési területén két településen

(Baja és Kalocsa), hat állandó mintavételi ponton történik a kén-dioxid és nitrogén-dioxid mérés, négy településen (Baja, Kalocsa, Kiskőrös, Dunavacs) ülepődő por vizsgálatot végeznek.

Az 1997-1998. évi téli fűtési mérési adatai alapján Baja város "szennyezett", a többi település "mérsékelt szennyezett" levegőtisztasági besorolást.

Zajvédelem

Az 1998. évi zaj- és rezgésvédelmi ellenőrzések az ellenőrzési terv szerint, a beérkezett lakossági panaszok és egyéb hatósági megkeresések alapján történtek. A felügyelőség zajvédelmi tevékenysége - az előző évek ellenőrzéseinek, zajméréseinek, kötelezéseknek és zajcsökkentési munkák elvégzésének köszönhetően - eredményes volt. Zaj- és rezgésvédelmi szakhatósági tevékenység keretében 613 eljárás került sor, a kivételt bírság összege nem érte el a 350.000,- Ft-ot.

A működési területen áthaladó forgalom terhelése az 5 db főúton (51-es, 52-es, 53-as, 54-es, 55-ös) és egy érintégs autópályán (M5) közepesen minősített, kivéve a Baján, Solton a Duna-hidak miatti és Lajosmizén, ahol fokozott nagyságú. A lakott területeken áthaladó főutak és közlekedési csomópontok közlekedési zajra nagyobb határértékű terület. A területfűtőkön közlekedési zajjal felterhelhet, nagyobb települések: Baja, Kalocsa, Solt, Dunavacs, Kiskőrös, Soltvadkert, Lajosmizse.

Zaj- és rezgésvédelmi szempontból kiemelt terület feladat volt a Baja, Keleti Ipartelepen működő, jelentős zajterhelést okozó üzemek vizsgálata, zajcsökkentésre való intézkedések kezdeményezése.

Hulladékgyűjtés

A felügyelőség illetékességi területén lévő termelői, elsősorban a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó feldolgozóipar területén tevékenykednek. Ennek köszönhetően a legtöbb helyen hulladék a növényvédelemből, állattenyésztésből, háztartalagokból, szőlő- és borsfeldolgozásból, gépjárműből származik. Ipari eredetű veszélyes hulladékok a városokban (pl.: Baja, Solt, Kalocsa, Paks, Lajosmizse) keletkeznek.

A szakértői osztályok által végzett hatósági ellenőrzésekkel együtt összesen 118 termelői komplex - egy hulladékgyűjtési szempontú is - ellenőrzése történt meg.

Kirívó, súlyos szabálytalanságra csak két esetben került fény. Az Agatech Kft. ügye 1997-ről áthúzódó. A telepen a talajfelszínre található veszélyes hulladékok elszállítását 1998-ban befejezték. A Lajosmizse Galox Kft. ellenőrzése alkalmával megállapított nyert, hogy nagy mennyiségű I. veszélyességi osztályú vegyes gálikészletet tárolnak. A telepen található készlet jelentősen meghaladja az egy év alatt keletkezett mennyiséget.

1998-ban összesen 16 engedély került kiadásra a 244/1997. (XII.20.) kormányrendelettel módosított 102/1996. (VII.12.) kormányrendeletnek megfelelően. A kérelmezők többsége hulladéktermékek telephelyén történő átvételre kért engedélyt elkészítés céljára. Az elkészítés többnyire a veszélyes hulladék átcsoportosítását jelenti, majd a tényleges kezelés (átmaltalanítás, haszmoalt) helyére szállítják. De kapnak engedélyt fűrészolaj, illetve elhasználtórtó hűtőszelvények olaj égetésre, működtető engedélyt a szennyseprő talajvíz tisztításának intenzifikálására. Az év közepétől folyamatosan érkeztek azon - veszélyes hulladékkal kapcsolatos kezelési, átvételi - engedélyket meghosszabbításukra kérelmeket, melyeket 1995-ben adott ki felügyelőségünk az 56/1981. (XI.18.) Mt. rendelet értelmében.

Felügyelőségünk helyszíni ellenőrzést követően a veszélyes hulladékok engedély nélküli ártalmatlanítása, átadás-átvétele, nem a jogszabály előírásoknak megfelelő gyűjtése, az adminisztrációs kötelezettségek (bejelentés, nyilvántartás-, szagymérleg, hulladékgazdálkodási terv készítése) elmulasztása miatt szabt ki bírságot, amelynek összege 65 261 000,- Ft volt.

A kötelezések teljesítésének utóellenőrzése, lakossági panaszbejelentés kivizsgálása, szakhatósági állásfoglalások, vízügyi eljárásban a főképpen szennyvíztisztítók korszerűsítéséhez kiált pályázatok szakvéleményezésébe jelentett meg feladatot.

A bejelentett 28 969 224 tonna veszélyes hulladék kétszerese az előző év adatainak. Ennek magyarázata az az, hogy a korábbi időszakhoz képest megváltozt az ország hatásgazdálkodásának törvényi keretei, melyek során először a nyilvántartásokban eddig nem szereplő termékek kerültek ellenőrzésre.

A felügyelőség illetékességi területén engedélyezett veszélyeshulladék-tárolóval a Paksi Atomerőmű Rt. rendelkezik. Az erdőm területén kiépített létesítményben összesen 600 tonna nem tűzveszélyes és 7,2 tonna tűzveszélyes hulladékot tárolhatnak.

A Hulladékgazdálkodási Osztály első helyen kiemelt feladatul a felügyelőség által nem ismert, de a jogszabály által bejelentésre kötelezett hulladéktermékek felderítése, hulladékgazdálkodási tevékenységük felvizsgálata, valamint a veszélyes hulladékkal okozott talajszennyezések felszámolása, a kárrelhárítók irányítása.

Környezetértékelés

Kiemelt feladatot jelentett a környezetre jelentős határakat okozó gyakori tevékenységek környezetvédelmi engedélyezésének műszaki vizsgálata, az engedély kiadását megelőző szakvélemények elkészítése, az illetékességi területen folyó tevékenységek környezetre gyakorolt hatásának értékelése, a mindenkori környezet-állapot figyelemmel kísérése, valamint az egyéb jogszabályok adta keretek közt, a terület fejlesztésének, a települési önkormányzatok környezetvédelmi programjainak, tervezési véleményezésére és segítsége. A felügyelőség informatikai rendszerének folyamatos fejlesztése, üzemeltetése biztosítása. Ezeket túl feladat még többek közt például a

térhatóságokkal, települési önkormányzatokkal, nem kormányzati szervezetekkel való kapcsolattartás, tájékoztatás, sajtó kapcsolatok, tudatformálás.

Az előző évhez viszonyítva négyszer több környezetvédelmi engedélyezési kérelem érkezett, előkészít a működési terület környezeti állapot értékelése, a településrendezési-, településfejlesztési tervekhez, településfejlesztési-, megyei területfejlesztési koncepciókhoz készült vélemények, a környezeti tevékenységgel kapcsolatos koordinált szakvélemények, önkormányzat környezetvédelmi rendelet tervezéséhez és önkormányzat környezetvédelmi program tervezéséhez szakvélemények.

1998-ban munkacsoport alakult a felügyelőségnek a 2000.-ik évre való átérés kapcsán a műszaki eszközökkel felmérhető problémák felmérésére és megoldására. A jelenlegi számlázási rendszer, darabszámlát tekintve, kielégítőnek mondható, de a gépek többségének teljesítménye különbségtelével a 2000.-ik év átállási problémáira nem megfelelő, azokat 1999-ben le kell cserélni.

Sugárvédelem

A felügyelőség szakterület első főbb hatósági, környezetellenőrzési, állapotértékelési, valamint az államigazgatási jog- és hatáskörével összefüggő esetekben, felkérések, illetve megköszönések, ágazati és egyéb szakértői feladatok lát el úgy, hogy a környezeti sugárvédelem szakterületén gyakorlatilag hiányzik a teljes ágazati, jogi és műszaki szabályozás.

A szakterület feladatait ilyen módon főképpen az atomenergiairól szóló 1996. évi CXVI. törvényből (Atom tv.) valamint a környezeti védelemről általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényből (Környezetvédelmi tv.) vezethető le, de természetesen figyelembe kell venni minden olyan egyéb szabályozást, amely a felügyelőség eljárás közreműködését vagy a szakterületi szakmai kérdéseit érinti vagy érintheti.

A feladatokat 1998-ban is körültekintő szakmai előkészítés után a sugárvédelemben érdekelt tisztségviselőkkel közös konzultáció, az optimális szakmai és jogi megoldásra törekvően hajlotta végre a felügyelőség.

A feladatok közé tartozott a felügyelőség illetékességi területén folytatandó, a környezetvédelemért érintő atomenergia alkalmazásának tevékenységeinek a különböző jogszabályokban definiált hatásgazdálkodási eljárásokban való közreműködés; az illetékességi területen a felügyelőség közreműködésével engedélyezett atomenergia alkalmazási tevékenységek ellenőrzése a radioaktív kibocsátások és egyéb hatásgazdálkodási szempontból; a felméri vizsgálat országos és lokális térszintűen alapján az illetékességi területen folyó környezetellenőrzési radiológiai szakértői feladatok elvégzése; a Paksi Atomerőmű körüli, az ágazatok közötti Hatásgazdálkodási Környezeti Sugárvédelmi Ellenőrzési Rendszer munkájában a környezetvédelmi ágazat részéről a szakértői feladatok elvégzése; a folyamatosan kialakításra kerülő tárcsázott Országos Környezeti Sugárvédelmi Ellenőrzési Rendszer aktuális lépéséhez kapcsolódó feladatok elvégzése; az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszer Országos Sugárfelügyelző, Jelző és Ellenőrzési Rendszerének Környezetvé-

delmi Radiológiai Szolgálatával kapcsolatos szakértői feladatok elvégzése; igény szerint a horvát-magyar és a jugoszláv-magyar vízminőségellenőrzési határvidék együttműködésében szakértői feladatok elvégzése; szakmai segítségnyújtás a társ-felügyelőségek radiológiai ügyeinek; kapcsolattartás a társ-ágazatokkal, kutató intézetekkel, valamint a szakterülethez kapcsolódó szakmai és társadalmi szervezetekkel; mérési program tervezése-előírások, adat-módszer-koordinációval történő értékelés, adatok ellenőrzése, tájékoztatások, jelentés készítés, nyilvános közlések, koordinációk, konzultációk, intézkedések, szakmai tájékoztatók végzése.

Az ellenőrzések az 1998. évi tervek megfelelően a PA Rt. atomerőművi blokkjainak és a PA Rt. Kijárat-Kerületi Átmeneti Tárolóknál légnemű és folyékony kibocsátásainak terjedtek ki.

A felügyelőség -feladatok hatáskörének megfelelően - környezeti sugárvédelemben szempontú rendszeres környezetellenőrzést a vízi környezet végre, összességében 9 helyen. Az alacsony kibocsátások miatt, 1998-ban a vízi környezetben nem lehetett kimutatni a Paksi Atomerőmű hatását.

A dunai víz, üledék-, alga- és halminék radiokaktivitása Paks fölött és alatt a természetes ingadozásokon belül mozgogott, és az üledékben, valamint néhány algában még egyértelműen volt és halminékban pedig csak kimutatható határ közel értéknek meg felülhatár emellett eredeti cézium-137 izotópon, valamint a légköri atomrobbantásokból visszamaradt stroncium-90 izotópon kívül csak természetes nuklidokat tartalmaztak.

A Dunától keletre elhelyezkedő kisebb felszíni vizek radioaktivitása - összes-béta mérések alapján - a rájuk jellemző természetes környezeti szintet mutatta.

Összességében megállapítható, hogy a környezeti sugárvédelemben az atomerőmű hatása mind ez ideig nem jelentkezett.

Vízvédelem

A 3/1984. (II.7.) OVH sz. rendelkezések szerint a Vízvédelmi Osztály 71 vízminőségellenőrzési egybehangított hatásgazdálkodási engedélyt készített, valamint a vízügyi ellenőrzéshez kiadott szakhatósági állásfoglalások száma 394 db volt. A Polgármesteri Hivatalok jegyzői által kezdeményezett építési engedélyezési eljárásokban 287 esetben, az Állategészségügyi és Élelmiszer Ellenőrzési Alomszék élelmiszer-előállítás helyi létesítésére és működésére engedélyezési eljárásaiban 87 esetben működött közre.

Rendkívüli vízszennyezést három esetben észlelték a Dunán, két esetben kis vízfolyásokon jelentek meg határ- illetve rakpuzástulást, és nagy alkalommal történt veszélyes hulladék (pl. kőolaj, fűrészolaj, lejart szavatosságú növényvédőszer) talajon való omlás, a vízkiszáradt helyszíneket.

Jelenléte fog javulni a vizek szennyvízszennyvesztésének, ha megvalósul az a 16 db szennyvíztisztító telep, amelyhez a felügyelőség szakhatósági hozzájárulást adott, és amelyek döntő többsége regionális megoldást szennyvíztisztításra és szennyvíztisztításra.

Ismerve a terület földrajzi, vízföldrajzi viszonyait összességében megállapítható, hogy az

illetékességi terület legnagyobb része felszíni szennyvíztisztító érzékeny. Ennek megfelelően a környezetterhelés figyelemmel kísérése és környezetminőség állapotának nyomon követése fontos feladat. Különösen fontos a parti-területi vízkiszárlatok védelme, mert a Duna partjában található vízadó rétegek nem rendelkeznek természetes védelemmel.

A Mérőközpont - akkreditáltsáit 1998-ban sikerrel megújították - állandó, egész évi feladata, a többi szakágaság adatainak töltés, a felügyelés működési területén a Duna folyam és az öt vízvezeték folyamat vízminőségi figyelem és értékelés. Az egyre nagyobb számú jelentkező - vizek minőségét érintő - lakossági panaszbejelentések kivizsgálásában való részvétel, ezen eljárások során volt vízminőség mérési eredményeinek kiértékelése, az

olyan létesítmények, telepek ellenőrzése, melyek jelentős mértékben befolyásolják, illetve befolyásolhatják a felszín alatti vízkészletek minőségét.

A felügyelési alaptevékenysége ellátásának veszélyeztetése nélkül az állami igazgatási jog- és hatáskörével összefüggésben esetekben kiálló megrendelő részére szakértői és mérési tevékenységeket végez, amelyek helyszíni környezetvédelmi felmérések és vizsgálatok készítése; szakvélemény összeállítása levegő-, zaj-, vízvédelmi és veszélyes hulladékgazdálkodási témakörben; laboratóriumi mérések.

Szörke György István

Baja kórházának néhány kiemelkedően nagyszerű orvosáról

A Bajai Honpolgár több számban olvastam a kórház történetéről. Előtorok a fiatalkori emlékeim. 1941 októbertől 1943 októberéig a sebészeti osztály segédorvosa voltam. A háborús körülmények rengeteg munkát követeltek, mégis életem nagyon kedves időszaka volt. Szeretnék néhány ismeretlen vagy alig ismert adattal hozzájárulni a kivételes orvosok emlékéhez. Dr. Burg Ede professzor szakmai kiválóságát közlismert. Emberi nagysága ismeretlen, vagy feléledte ment. Idők múltával barátságba kerestünk és Ede bácsi lett. Az orvosihányást a kórház kaport két zsidó munkaszolgálatos orvos, Dr. Gábor és Dr. Nákó személyében. Háború után mindkettő professzor lett. Köpenyifőnök sárka csillagot kapott volna viselője. Ede bácsi nem engedte. Berendehék a GESTAPO-hoz. Az akkor élők tudták az mit jelentett. Számomra kérték mauszárta. Ede bácsi megkedvelte az esillagot kiltantó vagy megazgyenyítő óltárral alkalmazásuk.

Válás: természetesen megazgyenyítő. Ede bácsi megazgyenyítés enyhén triviális volt. Az orvosok meg kell szerzeni a beteg bizalmát. Széles csillaggal ez lehetetlen. Őnk azt tesszük, amit akarunk, szappant főzhetnek belőlük, vagy elrendelhetik, hogy vasárnap délelőtt pávatollal a fenékükben sétáljanak a korzón. Az én kórházamban orvos csillagot nem hord, de én szívesen lemondok. Mázsi.

Pordult a világ, berendehék a Pártbizottságra, egy jó elvétel akkreditációra. Ede bácsi hazament és felmondott. Ezt azimmon létezők tölje. Erre azt mondta: Őnk kiváló embernek tartják, én értékeltemek. Tehát én felmondtam, de Őnk másokba kivezetétek. De szívesen lemondok. Most is maradt. Az elvételst magas beosztásba helyezték, ahol sikereszt, majd becsukták. Ede bácsi beballagott a bizottságra és megkérdezte, kiknek volt igazsa. Humors kiltó volt, de nem mindig szalonképes.

Nagyon megérdemli a megemlékezést Dr. Alföldy József, a tüdőgyógyász első főorvos. Közéletében álló édesapa, Alföldy Lajos bácsi, nagyszüleim háziorvosa volt, Alföldy József édesanyján iskolatitka. Kis gyermekkorom óta "perts" barátok voltak. Nekik volt Baján az első sőtája, egy gyönyörű Buick. Mint 7-8 éves kilyök gyakran mentem vele a bete-

gelhez. Azt is tudtam, hogy a Szeremei utca végén kiltó szegény öregasszonnyal a világot nézve kiltó vitte a szakácsnővel készítettet osztrike becsillat, és ha már ott volt, be is főlt. Ez nagy titok volt, évtizedekkel halála után talán már nem az. Magánrendelőjében a hét egy napján ingyen rendelést tartott óráis foglalom. Ennyi talán elég. Halálakor a Rókus temetőben nem lehetett bejutni, de a temetőn kívül is a tömeg elzárta az utat.

A szovs kegyes volt hozzá, nem érte meg, hogy zsidó volta miatt teljes családját kiltorok. Másodéves medikus korom óta az egyetemmel párhuzamosan urológiai osztályon dolgoztam. A háborús viszonyok következtében meglehetősen gyorsan let és önállósággal. A szakvizsgákhoz akkor egy évet e sebészet volt kötelező. Az egyetemen az Európán túl is elismert nagyszerű ember és csodálatos sebész Verebly Tibor professzor hallgattam, egy ideig az ambulancián dolgoztam is. Az egész klinikát belőlük ismerem. A professzor helyettese Dr. Matoly György tanár volt. Az első tanárság, ami igen nagy rang volt, és sok orvos főnöke. Dr. Nány Andor. Friss diplomával szerzemre hozzá kerültem segédorvosként. Mivel elsádlomt apai, anyai igazságyokeres bajai volt, ez volt a lehető legzenesebb megoldás. Az iskola kiltó volt és ugyancsak a barát legköre. A legközelebb baráti körhöz tartoztam Dr. Cseh Imre tanárral együtt. Utóbbi Baján jó ismerik és értékelik, csak annyit firték hozzá, hogy kiltó jó humoral volt megoldva, és minden triviális benne volt. Mánis Cseh Imreus kiltója nem tudta kimondani a Bandi bécit, hanem Bam bácsi sikerült, ez általános lett. Egy Nány Andor íróban rövidesen Bam bácsi lett, nagyon sok kedves emlékek. A társasághoz tartozott Dr. Jancsin József főorvos is, aki Baján ismert és elismert. Szeremik. Bam bácsi nemcsak jó tanár, barát és főnök volt, de Ede bánsíhoz hasonlóan bátor ember is. A Verebly klinikán beosztotta és barátja volt Dr. Rubinyi Pál. A zsidó hírvények miatt fellegazdunk és nem operálhatott. Nálai bátyánk lejárt Bajára és Nány Andor felelőssége operált. Ez nem volt kockázat nélküli. Később Budapestre Rubinyi Pál régi klinikáján professzor lett.

A társaság összetartásában jelentős szerepet játszott Csehné Panna és Nányiné Mária. Vidám lényük sok kolozzes estét okozott. A sebezésben a második ember Dr. Schultheisz Lajos orvos volt. Később adjunktusnak, korunkban főorvosnak hívták. Ő az, akicől méltatlanul elfelejtették, pedig nemcsak Bajára, hanem az egész megye tartoznak emlékének. Brilláns sebész és őriási tudású orvos volt, azokkiváló pótblátában tanító. A munkájának hívatásának megazlaltja volt. A betegke rajongtak érte. Olyan agynióg volt, mint Jarger Isten áldja doktor úr regényének főhős. Engem, mint kilyököt természetesen türelmelem és szeretettel tanított. Ma is emlékezem, az iskola kegyetlennel kemény volt, a legkisebb hiba is szigorúan számon volt kérve. Ma is hálaival gondolok rá. Ahhoz, hogy vittem valamire, erősen hozzájárult. Állásukon orvosi tudás osztályon feltölti volt. Ha Burg prof szabadságra ment, mindig szót nek, mondván Péterfia János mondta tud, de ha nagy baj van... Az egész kórház Lala bécija (nem kora, hanem tekintélye miatt) természetesen vállalta. Kiváló szakember volt Bánhidai főorvos, aki Baján ismertek, és meg még elfogult is vagyok, mert gyermekkoromban operált. Ő is ha szabadságra ment, odaszólt: "Nákó, a későbbi prof mindent tud, de ha nagy baj van..." Ha a fertőző osztályon az akkor nem ritka tetanusos beteg gőrsen volt, Lala bécit hívták gerincosapósiéra. Szégyen ide, szégyen oda, már nem tudom, az elmosozólyok betegit teleholdnál, vagy újholdnál szókat megfogólyulni. Egy alkalommal a felüldhözött betegit elő az orvosok, ápolók kimenekítettek. Ő az Lala bécit hívták, türelmelem és nyugalmommal rendet eszlött. Évfolyamtársim, akik klinikára mentek, 6-vené 5-10 műtétet végeztek. Én meg alartam tanulni természetesen operálni, tovább maradtam egy évvel. A két év alatt kb. 5-600 műtétet végeztem. Nány Bandi érzékeny, meleztrívó ember volt. Egy este műtéthez moakodtunk, mikor megazlalt kőnyes szemmel. "Kár, hogy elmély, vége a szép időnek, össze fognak Lálával ugrani." Én is meghatódtam és megkérdeztem, maradjak? Azt válaszolta: "Nem, ha a fiam volnék, beavókezték." Tulajdonképpen két dudás volt egy eszdrában, és próbáltuk őket egymásnak ugrani. Mindig sikerült megakadályoznom. Csak hírből hallottam, mikor eljöttem, beavókezték. Elszakadtam tőlük. Feszen jött a háború vége, Budapest ostroma és a többi szörnyőség. Egyszer voltam még ott, Schultheisz doktort behívták kiltomnak, Nány egymaga maradt, és felvitte pelt főnökömet, kiltólyón le pár napra, majd össze- szeltek.

Azazól Imre bécit nem felejtették el, jó zsemé és kedves, de visszavonult ember volt. Nála is visszahúzódtó volt Pogonyi Nánai, a röntgen főorvos. Ugyanakkor egészen kiváló, minden új iránt érdeklődő szakember. Urológus múltam miatt végeztem néhány vesekatheteres röntgen vizsgálatot, igen rossz műszerrel. Meggyentem érdeklődésem, és drém volt az együttműködés.

Vissztemlékezésben talán érdeklődést vált ki. Volt ott néhány igazán nagy ember. Talán megérdemelne nek egy kis márvány táblát, amin fennmaradna a nevük.

Dr. Pósta Bekéry

Szellemi tevékenységükkel hírnevessé vált zsidó származású személyiségek, akiknek szülővárosa, emberré válásának vagy alkotómunkájának színtere volt Baja

1. ALFÖLDI JÓZSEF DR. (1894-1941) orvos
2. BACSÓ JÁNOS (1919-1960) újságíró
3. BALASSA JÓZSEF (1864-1945) nyelvész
4. BAYER JÓZSEF (1851-1919) nyelvész, színháztörténész, akadémiкус
5. BECK KÁROLY (1817-1879) magyar származású osztrák-német költő
6. BECK (WILLY) VILMOS (1824-1862) író, festőművész
7. BRUSZT PÁL DR. (-) orvos, Baja díszpolgára, "Érdemes orvos"
8. DEZSÓ (DEUTSCH) ALAJOS (1888-1964) karikaturista
9. DÉRI (DEUTSCH) FRIGYB (1852-1924) műgyűjtő
10. DÉRI (DEUTSCH) MIKSA (1854-1938) feltaláló
11. DONÁTH GYULA DR. (1849-1944) orvosprofesszor
12. ERDÉLYI GYULA DR. (1848-1937) ügyvéd, lapszerkesztő, polgármester helyettes
13. ERNST JENŐ DR. (1895-1981) Kosuth-díjas biofizikus
14. FENYŐ A. ENDRE (1904-1971) Munkácsy-díjas képzőművész, kritikus
15. FIALA LAJOS DR. (1831-1911) orvosprofesszor
16. GONDOS (GRÜNHUT) LÁSZLÓ (1903-1962) filozófus
17. GRAUJG ÁRMIN DR. (1893-1944) orvos
18. HALLGASS JENŐ ZOLTÁN (1912-1981) képzőművész
19. HAUSER MÓR DR. (1841-1911) ügyvéd, Baja első polgármestere
20. KARDOS GYULA (1857-1903) festőművész
21. KETTEN HENRIK (1848-1883) zongoristaművész
22. KODÁLY ZOLTÁNNÉ SÁNDOR (SCHLÉSINGER) EMMA (1863-1958) zeneszerző, műfordító
23. KOHN SÁMUEL DR. (1841-1920) történetnász, budapesti főrabbi
24. KOMOR (KLAUBER) ISTVÁN (1926-1974) Jászay-díjas színházrendező

25. KUN IMRE (1892-1977) hangversenyrendező
26. LADÁNYI (LÖWY) MÓR DR. (1896-1961) kórházigazgató
27. LEMBERGER ÁRMIN DR. (1856-1934) ügyvéd, lapszerkesztő, író, műfordító
28. LÓRÁNT (LICHTER) LÁSZLÓ (1905-1965) újságíró, író, költő
29. MÁRCHER SIMON DR. (1841-1901) berlini főrabbi
30. OLVÁNYI (ARTINGER) IMRE (1893-1963) művészeti író, a bajai képtár egyik alapítója
31. PERLES BARRUCH ASER (1879-1857) tálmudtató
32. PERLES JÓZSEF DR. (1835-1894) berlini főrabbi
33. RAJK (REICH) ALADÁR DR. (1871-1915) Baja országgyűlési képviselője
34. RONA DEZSÓ DR. (1875-1952) kórházigazgató
35. RÓZSAVÖLGYI (ROSENTHAL) MÁRCHER (1786-1948) zeneszerző, hegedűvirtuóz
36. SERESS LÁSZLÓ (1875-1947) hírlapíró
37. SIMON (SCHWARCZ) ZOLTÁN (1923-1991) a budapesti Nemzeti Színház karnagyja
38. SCHWERINI KOHN GÓTZ (1760-1852) tálmudtató, rabbi
39. SCHULHOFF LIPÓT (1847-1921) csillagász
40. TÁNCZOS GYÖRGY (1928-1979) tanár, filozófus, a Petőfi-kör titkára
41. TELCS EDE (1872-1948) szobrászművész
42. TIMÁR SZANISZLÓ (SCHWARZENBERGER MÓR) (1859-1917) újságíró, író

Bándi Tibor

Közlemény

Gyulavári József, lapunk szerkesztőbizottságának tagja és szerkesztője a május 10-én megtartott szerkesztőbizottsági ülésen lemondott. Elismerjük és nagyra értékeljük Gyulavári József szerkesztői munkáját, amellyel hozzájárult lapunk arculatának kialakításához. Ezúton köszönjük meg, hogy 1990 szeptembertől eredményesen közreműködött lapunk kiadásában.

Bajai Honpolgár Kuratóriuma és Szerkesztőbizottsága

Kedves Bajai Honpolgárok!

Baja város kinek-kinek más-más okból szép és kedves. Van, aki a vizet, van, aki a főfőrd adta kiállítás szabadságát, van, aki a halászlét, van, aki a bajai embereket szereti. Sokan vagyunk, akik az Ad Libitum Kamarakórusa is.

Szeretjük és tiszteljük őket, mert amik vállalkozás, eredményes, magas színvonalú tevékenység. Hangversenyeken egyre több bajait részvételük nélkül megélték élményben. Tudunk keli azonban, hogy megoldatlan - jelen helyzetben általuk megoldhatóan - problémák vannak. Ezek számának csökkentéséhez keressük azoknak a támogatást, akik kedvelik a vokális zenét, és szívesen vállalnák közösséget a körrel, gondjával együtt.

Javasoljuk olyan barátok megalkalmát, melynek tagjai vállalják az Ad Libitum Kamarakórus támogatását (Gyavolt őszeg legalább évi ezer forint). A körös vállalkozás - a nyilvánvalóan kiváló - a tagok meghívását minden fűző koncertjeire, valamint természetfőként a végzet művészetét. Most, a szpanyolomági körverseny előtt különösen fontos lenne tudniuk a körtagoknak és vezetőiknek. Petőfi Kőrös Adreátok, hogy sokan vagyunk a városban, akiknek Sz. nagyos főtartak. Amennyiben Ön egyetért a barátok kör megalkalmát, kérjük, értesítse arról Petőfi Anitá igazgató urat (Dózsa György út 18., tel.: 325-550) vagy e levelet egyik aláíróját.

Tisztelettel köszönti Önt:

Sipos János
79/325-642

dr. Csuh Béla
79/425-444

BAJAI HONPOLGÁR	
Hír- és Kulturális Lap	
1999. június 10.	
Városfőrdő és Körversenyfőrdő Lap	
Megjelenik minden hónap első napján	
ISSN 1416-6469	
http://www.bajaihonpolgar.hu	
A szerkesztőbizottság felelős vezetője: Bándi Tibor	
A szerkesztőbizottság tagjai: Béli László, dr. Dániel József, Mac Anikó, Kovács Zita, dr. Laki Ferenc, Sárosi Zsuzsanna, dr. Solyócsi Ede, Schandl Antal, dr. Vajtai Levente	
Lapfelhívó és kiadó: Újvidéki Alkalmasságfejlesztési Központ	
Postacím: 6500 Baja, Olvashy Imre u. 14.	
Fenntartó: Bajai Honpolgár Alapítvány	
Az alapítványt szponzorálta bankjai: OTP Kereskedelmi Bank Rt. Baja, Főpárt 1122033	
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119	
Nyomdai munkák: BAJAPRESS Kft.	
Baja, Petőfi S. u. 6. Tel.: 79/322-341	
KÉZIRATOT, FÉNYKÉPT NEM! GRZUNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.	